

Скандинавська казка

Юлія Косинська
Олег Крук

Дякуємо Посольству Королівства Норвегії,
туристичній компанії «Фесрія» та особисто
директору Ігорю Захаренку, гідам «Фесрії»
Олександрю Романенку та Світлані Щербині,
норвезькому туроператору Robinson Scandinavia

ISBN

© Ігор Захаренко. Ідея, фото та організація подорожі
© Юлія Косинська, Олег Крук. Текст
© Туристичний журнал «MANDRY». Дизайн та верстка

Друк: ТОВ «ВТО «Типографія від А до Я»
Підписано до друку 22.03.2008 р.
Наклад 10 000 примірників.

Льодовик у Норвегії

Intro	6-7
Програма туру «Скандинавська казка»	8-11
Польща. Познань	14-17
Данія	18-75
Норвегія	76-143
Швеція	144-177
Польща. Гданськ	178-189
Про авторів	192

Intro

Коли вірус мандрів проникає в душу, вилікувати людину вже неможливо. Тоді звук літака, гудок пароплава чи стукіт коліс потяга хвилюють і п'янять, а всі намагання «побороти» мрію зазнають фіаско. Урешті-решт кожному «хворому» стає очевидно: не ми керуємо мандрами, а вони – нами. І до нормального стану може повернути нас лише дорога. Адже вона – це двері, через які виходиш зі знайомого світу у світ незвіданий.

Дороги кличуть, пробуджують у душі бажання побачити краї, що ховаються за обрієм. І настає момент, коли, здається, уже весь Всесвіт подає тобі знак виборсатися з рутини життя, одноманітності буднів і думок. І тоді залишається одне: випустити власного джина мандрів на волю.

У такому хаосі почуттів важливо зробити правильний вибір. Вибір, який не розчарує. І коли десь на краю світу легкий морський бриз торкнеться твого обличчя або сядеш спочити в тіні розлогої пальми, зможеш упевнено сказати: заради цього я жив. Адже одна яскрава мить життя варта тисячі безбарвних.

Кожна поїздка не схожа на іншу. У кожної – своя історія. Кожна пов'язана з певними людьми, котрі ввійшли в твоє життя на кілька днів чи тижнів і вийшли з нього в аеропорту чи на вокзалі в останню хвилину мандрівки. Потім лише спогади й фотографії пов'язують тебе з цими подорожніми. А перед новим «виходом у світ» завжди цікаво: кого цього разу подарує тобі доля, з ким познайомишся та хто залишиться в альбомі твого життя.

Потрапляючи до нової країни, хочеться дізнатися про неї якомога більше. Хочеться неквапно пройтися лабіринтом вуличок, маючи вдосталь часу, перейнятися настроєм незнайомої історії, що твориться тут щодень, усе зрозуміти й запам'ятати. Хочеться знати мову людей, за якою – цілий пласт історії, культури, літератури, до яких дотикаєшся лише частково. І часто за день, проведений далеко від дому, дізнаєшся більше нового, ніж за десять, проведених у чотирьох стінах свого помешкання чи офісу.

Цього разу вибір впав на Скандинавію – окремий світ на півночі Європи. До того ж там є місце, відвідати яке диктував професійний обов'язок. В Осло на нас чекав музей, потрапити куди нам не судилося протягом семи років після задуму.

Маршрут! Як вибрати з десятків варіантів, пропонованих сьогодні нашими туристичними фірмами, саме потрібний тобі? Найкращі порадики в такій справі – люди з солідним багажем мандрів. «Щодо Скандинавії, то тут фірма «Феєрія» поза конкуренцією, – сказав наш знайомий, котрий хіба що в Антарктиді не був. – Судіть самі: три столиці, фіорди, насичена програма в горах Норвегії з підніманням на найвищу вершину. Плюс музеї, замки, озера, маленькі міста. Такого туру навіть росіяни не роблять».

Ми повірили. І не помилилися...

Норвезьке море

Норвегія

Швеція

Балтійське море

Берген

Гейрангер

Ліплекхамер

Осло

Упсала

Карлстад

Еребру

Стокгольм

Нінасхамн

Гетеборг

Північне море

Данія

Хельсінборг

Роскілле

Копенгаген

Свиноусце

Гданськ

Варшава

Познань

Польща

Програма туру

Скандинавська

казка

1 день

Вийзд із **Києва** потягом №67 до Варшави о 12:40 (за розкладом).

2 день:

Прибуття до **Варшави** о 06:50. Посадка в автобус. Переїзда до Свіноусце. Дорогою – огляд міста **Познань**. О 22:00 посадка на пором «Свіноусце – Іштад» (або «Свіноусце – Копенгаген»). Ночівля на поромі.

3 день:

Сніданок. О 06:30 – прибуття до Іштада (або о 09.00 до Копенгагена). Переїзда до **Копенгагена**. Велика оглядова екскурсія містом

з ознайомленням зі статуєю Русалоньки, ратуші, Мармурової церкви, Нової гавані, палаців Амалиєнборг та Русенборг, Круглої вежі, прогулянка пішохідною вулицею Стрьоет. Вільний час. За бажанням, прогулянка на катері каналами, увечері – відвідини парку розваг «Тіволі». Ночівля в передмісті.

4 день:

Сніданок. Похід до музею пивоваріння Carlsberg із безплатною дегустацією пива. Екскурсія до стародавньої столиці Данії **Роскілле** з оглядом найвеличнішого кафедрального собору Скандинавії, пантеону данських

Документи:

Закордонний паспорт

Копія всіх сторінок внутрішнього паспорта

Фото 3,5x4

Довідка з місця роботи (навчання)

Копія свідоцтва про одруження

Заповнена анкета

королів. Експерсія з відвідинами «ренесансної перлини Данії» – замку Фредеріксборг, замку Гамлета Кронборг в Ельсинорі (каземати, «могила Гамлета»). Поромна переправа до Хельсінгборга (Швеція). Переїзд у **Гетеборг**. Автобусна експерсія містом з оглядом порту, історичного центру, пішохідної авеню. Переїзд до Сарпсборга. Розміщення в готелі з аквапарком. Ночівля.

5 день:

Сніданок. Вїзд в **Осло**. Експерсія містом з оглядом королівського палацу, парламенту, вулиці Карла Юхана. Відвідини музеїв кораблів вікінгів, Руальда Амундсена, Фрїтьофа Нансена і судна «Фрам», Тура Хейсрдала «Кон-Тікі». Вільний час в Осло. Огляд парку скульптур Густава Вігеланна (безкоштовно). Переїзд в Гуль. Ночівля.

6 день:

Сніданок. Переїзд до **Бергена** через мальовниче плато

Хардангервіда. Зупинки для огляду церкви в Торпо, **водопаду Вьорінгсфосс**. Пором із Брімнеса в Брюравік, дорога уздовж **Хардангерфьорда** (для сміливих – купання у фьорді). Оглядова експерсія містом Берген. Ночівля в передмісті.

7 день:

Сніданок. Відвідини садиби Е. Гріга «Трольхауген». Вільний час у Бергені для відвідин рибного ринку та підйому на **гору Флей** фунікулером. Переїзд у Флом. Дорогою – огляд **водоспаду Твін**. 1,5-годинний круїз **Нерьой-фьордом і Согнефьордом** – найвужчий і найбільший фьорд світу (25 евро додатково). Пором із Фоднеса до Манхіллера. Переїзд у Шай. Ночівля.

8 день:

Сніданок. Переїзд в Ольден. Підйом на **Брігсдальський льодовик**. Вільний час. Переїзд до готелю. Відпочинок і ночівля на березі озер.

9 день:

Сніданок. Круїз найкрасивішим фьордом світу **Гейрангер-фьордом** (Об'єкт ЮНЕСКО, побачите відомі водоспади «Сім сестер» і «Жених»). Вільний час в Гейрангері. Похід до одного з усесвітньо відомих фотооб'єктів – «круча, що летить». Шедевр програми: підійом на автобусі на **гору Далснібба** заввишки 1500 м – «дах Норвегії» (за умов ясної й сухої погоди). Огляд водоспаду Польфоссен і дерев'яної церкви в місті Лум. Переїзд до **Ліллекхаммера** – столиці зимової олімпіади 1994 року. Огляд олімпійського трампліна і прогулянка головною вулицею міста. Переїзд у Карлстад. Ночівля.

10 день:

Сніданок. Виїзд до Стокгольма. Зупинка в **Еребру** для огляду середньовічного замку та прогулянки головною вулицею міста. Відвідини стародавньої столиці Швеції – міста **Упсала**. Прибуття до **Стокгольма**. Оглядова екскурсія містом із відвідинами

острова Гамла Стан, міського собору, королівського палацу, ратуші, «флігеля Карлсона», парламенту, середньовічних вулиць. Вільний час. Ночівля в передмісті.

11 день:

Сніданок. Вільний час у Стокгольмі. Для бажаючих прогулянка каналами міста, відвідини музею фрегата «Ваза», музею-садиби скульптора Карла Міллеса. Від'їзд зі Стокгольма. Прибуття до міста Нінасхамн. Посадка на пором. Прощальна вечеря. Нагородження дипломами. Дискотека. Ночівля на поромі.

12 день:

Прибуття до **Гданська**. Оглядова екскурсія містом з відвідинами костелу святої Марії, двору Артуса, площі Длуги Тарг, Золотих Воріт, набережної. Переїзд до Варшави. Вільний час. Від'їзд до Києва о 21:25 потягом №68.

13 день:

Прибуття до **Києва** о 16:21 (за розкладом).

У вартість входить:

Ночівлі в готелях (дво-, тримісні номери зі зручностями)

Проїзд залізницею за маршрутом (купе)

Переїзд автобусом за маршрутом

Екскурсійне обслуговування за маршрутом

У вартість НЕ входить:

Дві ночівлі на поромі (дво-, чотиримісні каюти)

Оформлення візи: 35 євро

Страховка

Вхідні квитки

Прогулянка фіордом

SLUKK LYS

OVERFARTEN

Місток у Європу

Людам, котрих веде по життю вітер мандрів, порозумітися неважко. У поїзді до Варшави учасники «Скандинавської казки» потроху знаходять спільну мову, кожен ділиться досвідом знайомства зі світом. Звучать назви країн, міст, турів. З'ясувалося, «вірус мандрів» дуже підступний і вразив уже майже всю Україну: у поїзду на північ Європи зібралися «мисливці за враженнями» зі Львова, Хмельницького, Вінниці, Києва, Харкова, Кременчука, Одеси, Донецька...

Група підготувалася до мандрівки серйозно. Харків'яни Сергій і Віталій мають зручні надувні подушки під голови. Кажуть, купувати такі найкраще у великих супермаркетах. Вони це зробили у французькому магазині під час туру «Європейський феєрверк». «Якщо не знайдете таку подушку в Європі, зверніться до «Феєрії», у них є все», – радить Сергій. Їхні сусіди – хмельничани. Вони також екіпірувалися серйозно. Захопили кілька альбомів з фотографіями своїх закордонних вояжів. І справді, для чого довго розповідати, коли простіше показати?

Україно-польський кордон проходимо «традиційно»: польські митники попросили вийти з купе та професійно «розітнули» обшивку вагона. Що то значить – досвід! На підлогу посипалися блоки сигарет. Українські провідники вперто тягнуть до Польщі контрабанду. Дослідити пиляні поляки встигли тільки два крайні купе.

Центральна площа Познані ►

ZAMEK W POZNANIU

LECH

SPONSOR CENTRUM KULTURY ZAMEK W POZNANIU

LECH

Produkt Spożywczy

На інші забракло часу... Хоча, можливо, це лише показовий трюк. Бо, подейкують, митники знають: цигарок у вагонах можна «відкопати» значно більше. Але зупиняються вчасно, бо мають «комерційну» домовленість із провідниками...

Польща – наш географічний місток до Європи, ступити на який, однак, українцям стає дедалі важче...

У Варшаві пересідаємо на автобус. Дорогою до Познані можна відпочити від вітчизняних рекламних постерів і познайомитися з творчістю польських рекламників, зразки якої порозвіщувано скрізь. Винахідливості в них не більше, звісно, але принаймні зміна пейзажу. І що цікаво – значно менше втомлює автомобільний парад розкоші. Напевне, українці ще не пройшли цим шляхом до кінця, аби збагнути: авто потрібне для того, щоб пересуватися, а не хизуватися капіталовкладеннями. У Польщі з цим спокійніше. Шляхетніше, можна сказати.

Маємо кілька годин для знайомства з Познанню. Заходимо в костел Святого Станіслава з його химерними колонами, фотографуємо «стовп ганьби» на центральній площі. Кажуть, колись до нього прив'язували жінок, котрі непоштиво поводились. Архітектура Познані характерна для всіх старих польських міст. У книгарні знаходимо кілька книжок сучасних українських авторів.

Від Познані до Балтійського моря рукою подати...

Пором переправляє нас у шведське містечко Іпштад, де майже урочисто ступаємо на землю Скандинавії. «А ось і перша обіцяна «казка», – подумали ми, коли автобус виїхав на Еріссонський міст, що перекинувся від Швеції до Данії. Встигаємо помітити табличку (прикріплену немов дорожній знак) із написом «Danmark» на тлі зірочок Євросоюзу посередині мосту. Ото й увесь кордон. Цей ланцюжок скандинавського єднання через Балтику завдовжки 16 кілометрів цікавий тим, що частину його збудували на штучному острові, а іншу – «заховали» в тунелі. Їдеш собі в напівтемряві, а над тобою пливуть кораблі...

ДЕШЕВШЕ, НІЖ ВИ ОЧІКУВАЛИ ;)

РОУМІНГ У ПОЛЬЩІ: Вихідні \$0,60 Вхідні \$0,00

Дізнайтеся більше на сторінці 163

Данија

Замок Фредеріксборг поблизу Копенгагена

Засновник Копенгагена епископ Абсалон

Сховок історії та вітру

«Данія... У всьому мила, привітна, ласкава, спокійна і добродійна країна. Навіть не назвеш її країною, а радше великим, гарним мастком, який сам творець постарався впорядкувати й налагодив там заможне господарство», – розповідає Карел Чапек у своїй «Мандрівці на північ». А ми можемо додати: Данія така маленька, що її можна об'їхати за день. Данія така велика, що її важко пізнати й за рік. На 43 тисячах квадратних кілометрах – понад 800 замків. У кожному з них – свій сховок історії, до якої встигаш лише доторкнутися, бо на більше в туриста просто бракує часу.

Поміляються ті, хто вважає цю країну трохи відстороненою й незрозумілою. Навпаки, вона затишна та домашня, відкрита до спілкування і... по-справжньому казкова. Країна Андерсена й Русалоньки, маленьких білочок, котрі перебігають дорогу, і вітряків, які підробляють посередниками між вітром і енергією. Вікна маленьких будиночків у надвечір'ї нагадують світлячків, а благородне скандинавське сонце не втомлює надміром тепла. Вранішнє повітря міст і містечок насичене ароматом запашних тістечок і кави. Попри банальність незмінного кредо мандрівника – «Я обов'язково сюди повернуся», сюди справді хочеться приїхати знову. Бо тут легко мріяти й комфортно жити. Данія – це подарунок, нагорода за сізифове прагнення незвичайного в світі, не надто прихильному до див.

Справжній господар цієї землі – вітер. У маленькій напівострівній державі він налітає несподівано й незлобиво шарпає перехожих. Вітер у Данії створює настрій і приносить дощ... Однак нарікати тут на погоду заборонено указом королеви. Так жартують жителі цієї країни і вже серйозно уточнюють, що насправді кепської погоди не буває, а є невміння вибирати одяг.

▲...А по той бік - Швеція

Для кого грають лури?

Автобус зупинився в центрі Копенгагена, біля парку «Тіволі». «Якщо раптом загубитесь, – попередив усіх гід Олександр, – підходьте до будь-кого з перехожих і кажіть, запитально округливши очі: «Тіволі?!» Вас без проблем зрозуміють і вкажуть потрібний напрямок».

На одному з будинків у центрі міста – своєрідний маяк для тих, хто покладається на синоптиків. Одна дівчина з парасолькою, інша – на велосипеді. Якщо попереду перша – небо плакатиме. Якщо її брон-

▲ Прогноз погоди

зова «колега» – можна спокійно крутити педалі. Та зазвичай погода тут така дотепниця, що обом дівчатам вистачас роботи порівну. Цього ранку накрапав маленький дощик, і дівчина-маяк радила нам брати з неї приклад – захопити парасолю.

Центральна Ратушна площа досить простора. На ній двічі збиралося понад 100 тисяч людей. Уперше 1945 року, коли Данію звільнили від фашистів, і вдруге – 1992-го, коли збірна країни виграла чемпіонат Європи з футболу. У другому випадку, кажуть, пива тут, на площі, було до кісточок... Золотий барельєф засновника Копенгагена епископа Абасалона охороняють статуї вікінгів. Вони тримають у руках

стародавній музичний інструмент – лури. Коли на площі з'явиться бодай одна людина, котра сплатила геть усі податки, лури заграють. Щойно гід озвучив цей знаменитий жарт копенгагенців, як площу огорнув мелодійний дзвін. «Таки є серед нас податковий праведник!» – засміялися туристи. Гід уловив наш настрій і порадив не вельми пишатися. «То не лури, – посміхнувся Олександр, – а лише годинник на ратуші...»

Місто ще тільки прокидалося. Туристи кількісно переважали копенгагенців, а душу окрилювала незрозуміла піднесеність, притуплена певною меланхолією. Щоб відчуті Копенгаген «на подих», неквапливо простуємо найдовшою в Європі пішохідною вулицею Стрьогет з її крамничками й затишними кав'ярнями. Рух машин по ній заборонили 1962 року. Але ніхто не скасував автомобільного руху вулицями, які перетинають Стрьогет. Отож будьте уважні. І бережіть гаманці. Бо саме тут багато тих, хто любить зазирати до чужих кишень. Данські злодюжки працюють дуже ніжно. Один український турист розповідав, як до нього на Стрьогет підійшов привітний данець. «Ти звідки, друже? – запитав перехожий. – Україна? О, чудова країна! Футболіст Шевченко!» Почалися дружні обійми. Коли розчулений турист нарешті отямився від такої гостинності, зрозумів, що в кишени, де лежали 300 євро, гуляє вітер...

«Латинський квартал»

Було Спаса – одне з найбільших християнських свят. Ми зазирали до лютеранської церкви. Гід знав, що нам не дозволять відбутися службу, але хотів, аби ми відчували саму атмосферу храму: небесну музику органа, мерехтіння свічок, тишу та спокій...

Прогулялися копенгагенським «Латинським кварталом». У цьому університетському районі багато пам'яток ученим, і серед них – бюст Нільса Бора.

▼ Сучасні будівлі гармонійно уживаються поруч із історичними пам'ятками

Данський фізик Нільс Бора 1922 року отримав Нобелівську премію з фізики за квантову теорію атома. Його вважають людиною, котра відкрила шлях до використання ядерної енергії. Про його життя можна написати детективний роман. Коли фашисти прийшли в Данію й виникла загроза, що знання та розум вченого можуть використати нацисти, Бора евакуювали. Риболовецька шхуна доставила його до англійського бомбардувальника, де вченого заховали в бомбовий відсік. У Нільса Бора була така велика голова, що навушники на неї не налазили. Отож він і не почув наказу пілота ввімкнути кисневий апарат. І коли літак набрав висоту, Бора знепритомнів. На щастя, бомбардувальник приземлився вчасно й вченого вдалося врятувати.

Свою нобелівську медаль Бора розчинив у кислоті й заховав серед інших пляшок у себе в лабораторії. А коли повернувся з евакуації, то відновив золото з розчину, і йому знову вилили нагороду за спеціальним замовленням. Коли після війни Бора зрозумів, до чого призвели його винаходи, почав бити на сполох. Сварився з президентами, вимагав припинити це божевілля. "Я прагнув лише дешевої енергії, а ви створили страшну зброю", – бідкався видатний данець. Сьогодні в Європі 200 ядерних бомб. Вистачить на три планети Земля. А в світі діють 468 АЕС.

Університет в Копенгагені засновано в 1479 році. А 1642-го король Крістіан IV побудував для університету вежу, розмістивши зверху обсерваторію. Астроном Тіхо Браге заснував на одному з данських островів першу в Європі обсерваторію й вирахував 32 нещасливі дні, які є в кожному році. Хотите знати, які? Крістіан IV також хотів, але астроном не продав йому секрету. Олександр порадив не перейматись і вважати, що ці дні вже минули...

▲ «Тіволі» – парк розваг

Хто хотів розважитися, той чесно втік до «Тіволі». Цей парк буквально насичений атракціонами. Найбільший із них – величезна «американська гірка», яку називають лаконічно: «Демон». Ми не пробували, але, кажуть, подих перехоплює: швидкість, з якою мчиш, сягає 80 кілометрів на годину. Щосереди, а також у вихідні в парку влаштовують святкові феєрверки. А вночі тут горять сто тисяч ліхтариків, створюючи яскравий настрій. Найбільш людно в «Тіволі» з квітня до вересня. Іноді кількість відвідувачів дорівнює чотирьом мільйонам.

Ще ми встигли на зміну почесного караулу біля резиденції королівської сім'ї, пройшлися копенгагенською бруківкою та обстежили всі вежі, палаци й собори. А потім непомітно збилися з маршруту – ніби спеціально для того, щоб... зробити великі очі перед Круглою вежею. Пам'ятаєте казку «Кресало»? Так от, саме цю вежу Андерсен мав на увазі, коли писав про собачі очі одного з трьох цуциків, що вигулькнули з-за рогу.

◀ Зміна караулу

▶ Форма королівського гвардійця

▼ Вид на Копенгаген з Круглої вежі

«Химерний шпиль». Вишукана архітектура
приваблює погляд

Стережись велосипеда

Але радимо вам не надто захоплюватися казками, бо так само несподівано на вулицях данської столиці можуть випулькнути велосипедисти. Звісно, вони мають свою доріжку й дотримуються правил дорожнього руху, але обачність мандрівникові не зашкодить. Замрієтесь – і господар ровера або зіб'є вас з ніг, або попередить про своє наближення таким криком, що адреналіну у вашій крові побільшає відразу на кілька відсотків. І поліцейські будуть на боці велосипедиста. Потрапити під колеса копенгагенських роверів небезпечніше, ніж під машину. Водій може встигнути загальмувати, велосипедист – не завжди.

Про данців кажуть, що вони народжуються разом з велосипедами. Важко сказати. Але їздять на них усі. Діти до школи й бабусі до кав'ярні, ділові люди до офісу і лікарі на виклик. Малюки допитливо визирають із причіпних візочків, коли їхні мами рулять у справах. Іще чіпляють до своїх двоколісників кошики для походу в магазин, «відсіки» для газет. Словом, зручно й економно. Не країна, а суцільний велотрек.

Велосипедні розмітки на дорогах у Копенгагені з'явилися ще 1901 року. Уперше в світі, до речі. На більшості вулиць проїжджу частину розділено на три смуги: для машин – одна, для велосипедів – дві інші. Останні, як правило, фарбують у блакитний колір або обгороджують спеціальним парканчиком. Але пильнувати треба – велосипедисти справді з'являються немов джини з відкоркованої пляшки: немає нікого й раптом з-за рогу – шалені перегони. До речі, «батьком велосипеда» був донець Петерсен.

◀ Данці не уявляють себе без «двоколісних друзів»

▲ Місцевий рикша

Русалонько, не сумуй...

▲ Церква Св. Альбіону

Копенгаген – місто архітектурно вишукане. Парки, замки, канали, безліч пам'ятників... Його хочеться повністю «запакувати» у фотоапарат. Прогулянка водними артеріями данської столиці – явище неповторне. Від щирого захоплення ми перетворюємося на олов'яних солдатиків, тому навіть не завжди вчасно реагуємо на засторогу гіда: «Увага: низький міст!» Випливаємо в море й зустрічаємо королівську яхту. Чи була на борту сама королева Маргрете II, залишилося для нас загадкою.

«А тепер подивіться праворуч, тільки не випадіть за борт!» – обережно радить гід. Те, що скульптура Русалоньки – символ Копенгагена, чув, напевне, навіть не фанат казок. Але ми їй увияти не могли такий апофеоз паломництва. Довговолосу красуню буквально брали в облогу туристи з фотоапаратами й без них. Натовп не зменшувався ані на хвилину. Подейкують, якщо погладити цю бронзову дівчину з хвостом замість ніг, станеш щасливим. Де нині той оптиміст, що свого часу кинув цей «клич»? Бідолашну статую так зачовгали в черзі за щастям, що нам вона видалася навіть трішки сумною. Крім того, над нею іноді збиткуються вандали (кажуть, це лютують феміністки), обливаючи фарбою, відриваючи голову й руки.

Знаменита Русалонька у копенгагенській гавані ►

мелонька

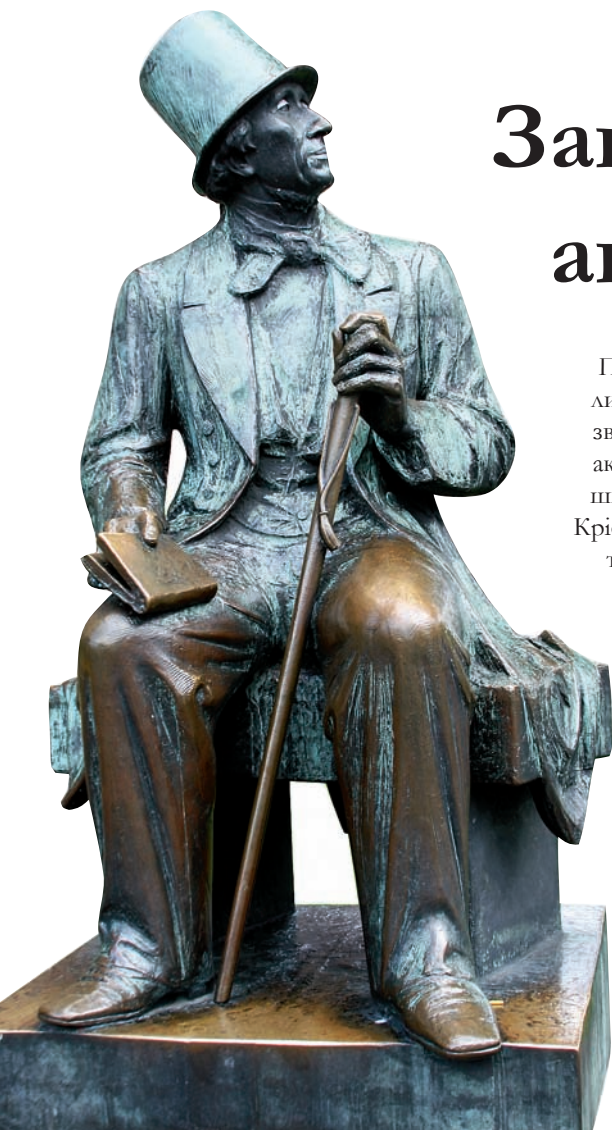

Яхти — звичний пейзаж у Данії

Копенгагенську «Статую Свободи» поставили тут 1913 року на замовлення знаменитого бровара й мецената Якоба Крістіана Якобсона. Він закохався в балерину Еллен Прайс, виконавицю ролі Русалоньки (на початку минулого століття казка Андерсена зажила неймовірної популярності в Данії). Але скульптору Едварду Еріксену, котрий взявся за створення образу, вдалося скопіювати лише обличчя балерини, а тіло довелося «позичити» у власної дружини. Вона виявилася більш посидючою, ніж муза Якобсона.

Загублені ангели

Пам'ятник Андерсену в центрі столиці копенгагенці не помічають – звикли. Але туристи – як діти: активно фотографуються, вмовившись на колінах бронзового Ганса-Крістіана. Наш гід просив не «чіплятися» до пам'ятника, мовляв, бронза дуже слизька – туристи постаралися. Тож, якщо звалитесь на тротуар, нарікайте на себе. Але хто ж відмовиться від історичного фото? Проте зробити його виявилось не так просто – натовп японських туристів був наполегливішим і майже нескінченним. Ми кілька разів поверталися до казкаря, а вони ніяк не вгамовувалися.

◀ Пам'ятник Андерсену
на центральному бульварі

Чому японців так приваблює цей пам'ятник? Звідки така шана до Андерсена? І тут пригадався японський фільм (точніше, повнометражний мультфільм) «Русалонька», знятий у середині 1980-х. Він вразив талановитою роботою мультиплікаторів, гострим сюжетом і мелодраматичним фіналом: люди, виходячи з кінотеатрів, плакали. Мабуть, японці справді люблять казки Андерсена, якщо їм вдалася така якісна версія «Русалоньки». Скажімо, на її тлі американський варіант мультфільму має вигляд блідої недопрацьованої копії.

▲ Нюхавн. Будинок, де жив Андерсен

У місті є кілька будинків з меморіальними табличками, присвяченими письменникові. Парадокс, але казки Андерсен писав для розваги, а головну увагу приділяв п'єсам і романам. І дуже ображався, коли критики не сприймали їх. Чи знаєте ви, що всесвітньо відомий казкар також любив мандри? Заробивши грошей, вирушив у подорож по Європі, прагнучи зустрітися з великими сучасниками. Побував у гостях у музикантів Вагнера, Шумана, Мендельсона, Россіні, Ліста. Завітав до письменників Гюго, Бальзака, Гейне, Дюма-батька, Діккенса. В останнього Андерсен прожив понад місяць, а коли поїхав, Діккенс у гостьовій кімнаті прикріпив до дзеркала аркуш з написом: «У цій кімнаті Ганс-Крістіан Андерсен спав п'ять тижнів, які видалися нашій родині вічністю». Данський казкар мав дивакуватий характер, і жити з ним, як свідчать сучасники, було неможливо. Наприклад, у мандри він завжди брав мотузку, оскільки панічно боявся пожежі, і вважав, що мотузка його врятує. Сам був худий і високий, а одяг носив принаймні на два розміри більший, ніж потрібно.

Його твори на другому місці у світі за кількістю перекладів і поступаються лише... Біблії. Погодьтеся, факт промовистий. Не дарма всі опитування в Данії засвідчують: Андерсен залишається для співвітчизників (із величезним відривом від інших місцевих знаменитостей) данцем номер один усіх часів. А ми лише недавно з'ясували, що в дитинстві, на жаль, читали Андерсена в жахливому перекладі: оригінал так упереджено «рихтували» численні комісії освітніх міні-

15
Історія в оточенні зеленої оази

стерств, що зникла багатогранність прози письменника. Згадайте Герду, котра шукає свого Кая. У радянському перекладі їй допомагає віра у світле майбутнє і твердий характер. А в Андерсена вона весь час молиться... І в завірюху, і в страшний холод тільки ангели захищають і зіграють це тендітне дівча з казки «Снігова королева». Але до радянських дітей оті ангели «не долітали»...

Усе «хіггелі» у Данській королівстві

Можливо, сьогодні Гамлет змінив би свою думку, впевнившись, що в данському королівстві насправді все гаразд. Країна розвинених технологій і високого рівня життя, Данія щиро піклується про своїх громадян. Багато бюджетних коштів витрачається на освіту, данці мають безплатну медицину й достойне пенсійне забезпечення. Щоправда, їм доводиться сплачувати високі податки (від 38 до 58 відсотків), але середня зарплата тут становить 25 євро за годину.

У житті данці мінімалісти. Навіть на роботі віддають перевагу простому одягу, їхні кулінарні вподобання прикуті до бутербродів, вкрай рідко готують суп і барбекю. «Ми їмо тільки для того, щоб злегка зарядитися енергією», – кажуть вони. Щоправда, мають одну «приховану» пристрасть – солодощі: кондитерські у Данії ніколи не порожніють.

Туристи, вперше приїхавши до Данії, прагнуть скуштувати знамениту національну страву. І трохи розчаровуються, коли на тарілці їм подають очікуваний «смьор бре», який виявляється звичайнісіньким бутербродом. Шматок хліба, масло, а зверху можете на власний смак

▲ Центральний парк

вибирати що завгодно — від риби до макаронів і збитого яєчного жовтка. Коштує таке задоволення 150 крон, і їдять його так само столовими приборами.

А ще данці люблять організовувати корпоративні вечірки, на яких колеги, «розворушені» міцними напоями, мають змогу відверто сказати, хто про кого що насправді думає. Кажуть, практика дієва. Люди після таких посиденьок розслабляються й не тримають каменя за пазухою. А взагалі, тутешні жителі прагнуть, аби все було «жігтелі». Це слово означає душевний спокій. І, здається, не лукавлять, коли на запитання «Як справи?» простодушно всміхаються: «Жігтелі...»

Знаєте, що вразило найбільше? Ні, не те, що всі вони, як дібрані, — блондини або рудоволосі красені. І не те, що гасають на своїх роверах, заважаючи туристам ловити гав. Тут немає жодної агресії! Можна подумати, що в цьому «винен» спокійний скандинавський характер. Та ні. Подейкують, аж ніяк не гарячіші шведи полюбляють влаштувати в нічному Копенгагені невеличкі рейвахи. Ось і під час нашого приїзду правоохоронці вгамовували студентів із сусідньої країни, котрі вирішили бурхливо розважитися на нічних копенгагенських вулицях. Але

самі данці не надто прагнуть спілкуватися з поліцією. Узагалі, вони – один із найзаконослухняніших народів світу. Дожилися до того, що не можуть обійти навіть найпростіший закон.

Одна данка мріяла, аби в неї поцупили велосипед. Увесь час залишала його в місцях, найбільш сприятливих для крадіжок. Сподівалася, їй виплатять страховку, і вона купить собі новенький «велик» замість «розвалюхи». «Послухай, хто ж його в тебе поцупить, якщо ти щоразу чіпляєш на велосипед замок?! Зніми його – дай злодіям зелене світло!» – радили друзі. «Ні, якщо я залишу його без замка, тоді страховка мені не належить!» Дівчина ніяк не сприймала аргументів на кшталт – якщо велосипед уже вкрали, то перевірити, був на ньому замок чи ні, неможливо. «Але ж я знатиму, що його не було», – наполягала вона. Ось такі вони, данці...

Carlsberg

Подейкують, засновник торгової марки, тасмно діставшись до Баварії, поцупив там кілька штамів пивних дріжджів, а далі ввімкнув власну фантазію і... Так це чи ні, достеменно не відомо, але пиво Carlsberg, назване Якобом Якобсоном на честь сина, данці сьогодні не лише успішно експортують, а й із задоволенням споживають самі. Підтримують у такий спосіб і вітчизняного виробника, і власну культуру, адже господарі броварні послідовно продовжують меценатські традиції.

▲ Слони-охоронці пивоварні Carlsberg

Хіба ж могли ми пройти повз пивоварню Carlsberg і не зазирнути до «святая святих»? Які ж ми після цього туристи? І слони нас не зрозуміли б – ті, котрі охороняють вхід до приміщення. На них висічено свастикку – старий символ Carlsberg, що втратив актуальність після окупації Данії фашистами. До речі, Орден слона – найголовніша державна відзнака Данії. Слони, на думку данців, символізують мудрість, силу, багатство. А сам орден карбують... Так-так, із слонової кістки.

Наша програма відвідин передбачала теоретичну (музей) і практичну (бар) частини. Для «практичної» гід відразу роздав талончики: по два келихи пива нам гарантовано. А додаткові можна купити, якщо раптом розохотитися... Отримавши талончики, наша група зовсім несподівано «розчинилася» у просторі.

У музеї броварні ми простежили за тим, «як усе розпочиналося» і до чого «все докотилося». Ознайомились із самим процесом пивоваріння: механічні манекени крутять, товчуть у ступах... Зерно, солод, потім – піна... А далі – наші заклопотані туристи, котрі несподівано з'явилися перед черговим експонатом.

– Ви не знаєте, де бар? Півгодини шукаємо, – хвилюються вони.

– На жаль, ні, – розчаровуємо «колет».

А самі дивимося далі. Сьогодні всі процеси механізовано, а пиво, як відомо, варять скрізь. За різними рецептами, орієнтуючись на смаки найвибагливіших гурманів. Як свідок цього – музейна

колекція пивних пляшок різних світових марок. Помічасмо серед них і нашу «Оболонь». Заходимо до приміщення з нехарактерним для Данії запахом. Кілька коней стоять за огорожею. «Манекени», – вирішуємо ми. «Х-р-р-р», – обурюються коні. Он воно що! То це живі експонати, котрі іноді працюють тут помічниками. І причина запаху тепер зрозуміла.

– Ви не скажете, де тут бар? – наче з-під землі, перед нами виростає нова група українських туристів.

Вирушаємо на пошуки разом і невдовзі входимо в «заповітне місце». Біля стійки товпляться туристи. Сортів багато – як не помилитися? Беремо відразу кілька. Сподобалося темне Braup Ale – дуже насичений смак і п'ється легко...

До речі, ви можете сміятися, але данці п'ють підіріте пиво. І взагалі – п'ють... Навіть на роботі, якщо виник раптовий конфлікт, або пробуксовує якась ініціатива, знаходиться хтось розсудливий: «А чи не вдарити нам по пивку?» «Вдарили». А там, дивись, і рішення правильне на думку спало.

Лабіринти СВОБОДИ

«У Християнію підете?» – запитав наш «колега» мандрівник Міппа, роздивляючись карту міста. «Та вражень наче й так достатньо, – відповіли ми, не розуміючи, про що йдеться. – А чим вона знаменита?» «Як, ви не чули

◀ Пивоварня Карлсберг має давню історію

Скандинавська казка

про Християнію? – щиро здивувався він і залюбки «просвітив»: – Це неформальна республіка, яка існує за своїми законами, де свободу проголошено найбільшою цінністю. Сюди з'їжджаються хіпі з усього світу. Дехто навіть там оселяється на тривалий час. Там не діють закони Данії – лише власне урядування. Головна ідея – бути вільним від суспільства, котре обмежує твою свободу правилами й заборонами».

У нашій програмі залишалося кілька вільних годин. «Встигнемо», – вирішили ми й подалися на пошуки «свободи». Лабіринти вулиць Копенгагена виявилися не такими простими, як «переконує» карта. Втративши орієнтири, ми вже хотіли повертати назад. Допомога прийшла з несподіваного боку. Дорогу нам перетнула група молоді з шести чоловік. «Розціцьковані» хлопці й дівчата з важкими рюкзаками кудись цілеспрямовано рухалися. «Схоже, нам по дорозі», – подумали ми й попрямували за «провідниками». Уже за десять хвилин стояли перед воротами з написом «Christiana».

Заходимо вільно – візи не потрібні. «No foto!» – попереджує напис. Стіни цегляних будинків розмальовано графіті, всюди сновигає екзотичний люда... Довге волосся, стильне «лахміття», розміреність у рухах, відсторонений погляд... Подекуди вивішено прапори з незрозумілим поєднанням кольорів. Ось художник, що, здається, заснув за мольбертом, обмірковуючи ракурс. Далі майстер з тату за роботою. На базарчику повно різного краму: одяг, сувеніри, прикраси. Кілька кіосків торгують сигаретами й папером для самокруток...

Вуличка приводить до кафе просто неба. Люди, переважно туристи, спокійно потягують пиво і курять. У більшості в руках самокрутки.

▼ Вуличне кафе

На перший погляд, нічого особливого: звичайне місце, де можна просто відпочити. Праворуч декорована сцена, музиканти налаштовують гітарні струни. Вловлюємо незвичний аромат, яким насичене повітря. У пошуках вільних місць озиряємося довкола. «Діть до нас», – чуємо раптом і помічаємо знайомі обличчя. Троє «наших», схоже, вже добре освоїлися в цій фестивальній атмосфері. Впізнаємо гда Олександра, Галину з Донецька й Таню з Києва.

«Бачимо, вам весело», – підсідаємо до компанії. «Тут не засумуєш», – сміється Олександр. У нього цікава робота, але іноді хочеться заховатися від докучливих туристів, котрі завжди мають напоготові запитання, часто досить далекі від теми екскурсії.

▲ Вхід до вільного міста Християнії

«Розширена свідомість»

Християнії вже понад 35 років, пояснює Олександр, поки ми роздивляємося довкола. 1971 року хіпі вперше влаштували в Копенгагені виставку своїх виробів. А оскільки вільні люди не мали де ночувати, то, зламавши огорожу довкола казарм короля Християна (звідси й назва), зайняли порожні будівлі. За деякий час там з'явилась електрика й водогін, аштеки й дитячі садки, майстерні, госпіталь. Сьогодні в Християнії, розташованій на кількох гектарах, мешкає близько тисячі чоловік.

– А хто їх лічив? – дивується Галина.

Звісно, підрахунки приблизні, каже гід. Бо як полічиш вільних? Може, й нас уже внесли до реєстру... Згодом сюди почали перебиратися люди, котрі з різних причин не вписувалися в канони сучасного суспільства. Декого Християнія приваблювала можливість вільно вживати наркотики. У Данії вони заборонені. А християнці вирішили, що їхня «держава» буде вільною від важких наркотиків. Тому гашиш і маріуану тут не вважають «гріховним зіллям». Це, на їхню думку, просто засіб для «розширення свідомості». І «потрібну дозу» знайти тут неважко. До речі, продавці «травички» регулярно сплачують податки до бюджету Копенгагена. Чистоту в кварталі контролюють спеціальні «зелені бригади». Християнія має свій прапор. Тут немає диктатури більшості, рішення приймають не голосуванням, а консенсусом. Діють свої закони, є власна скарбниця та навіть поліція. Сюди з концертами іноді навідуються популярні рок-музиканти. Найвідоміший, хто тут виступав, Боб Ділан. А от копенгагенським правоохоронцям вхід сюди заборонено.

– Боже, а як з цим мириться влада? – не вгавала Галина.

Влада спершу не протестувала. Погодьтеся, «антисоціальні елементи» легше контролювати, коли вони сконцентровані в одному місці. Однак, за словами Олександра, кілька разів все ж таки намагалася ліквідувати «вільне місто» з допомогою поліцейських кийків, але місцеві чинили відчайдушний опір. Будинки у християнців без номерів, лише з вивісками. На конвертах пишуть, наприклад: «Ричарду з будинку на дереві».

Обережно: кордон ЄС

Тишу розірвали звуки музики. Розпочався концерт. Чорношкіра співачка намагалася завести публіку. «Усі хочуть до раю, але

ніхто не хоче помирати», – співала вона. Через кілька хвилин глядачі дружно підхопили мелодію...

У Олександра в руках з'явилася самокрутка.

– Спробуємо? – запропонував він. – Суто символічно, на пам'ять про Християнію. До речі, її жителі вважають себе громадянами світу. Ними можемо стати й ми...

Клацнула запальничка. Цигарка пішла по колу.

– О, музика вже веселіша, – визнала Галина.

– Не вигадуй... «Відлетіти» можна хіба що після кількох таких сигарет, заспокоїв нас Олександр.

Насідали сутінки. У кафе більшало «паломників за щастям» – починалася основна програма. Однак у центрі Копенгагена на нас уже чекав автобус. Попри заборону ми все-таки зробили кілька фото – «дух свободи» наситив сміливістю. На виході з кварталу читаємо: «Ви перетинаєте кордон Європейського Союзу й потрапляєте під дію його законів». Отже, якщо за воротами поліція знайде у вас «травичку», біди не уникнути...

Недільного вечора вулиці Копенгагена були майже безлюдні. Сонце м'яко тонуло в копенгагенській гавані, і здавалося, перший присмерк стер грань між минулим і майбутнім...

Християнія, ах, Християнія,
Воля вільная в серці Данії.
Непрості живуть тут створіння –
Християнія – їм спасіння...

І ні паспорта, ні анкети,
Як птахи з усієї планети,
Що приречені на вимирання –
Позлітались вони в Християнію...

Р. С. А «порадник» Міша до Християнії так і не потрапив. Зізнався, що з дружиною вони знайшли магазин з оригінальними світильниками. «Якось уже іншим разом», – пообіцяв, заносючи до автобуса чималенький пакунок.

▲ Прапор Християнії
▼ Ворота з попереджувальним написом

Маргаритки

Данці люблять свою історію, залюбки відвідують художні виставки та музеї, замки. Впадають у вічі незвичайні дорожні знаки – таблички з квіткою. Ними позначено так звані «маршрути маргариток», які започаткувала нинішня королева Маргрете II, об'єднавши, на думку Її Величності, найвизначніші місця країни. До речі, свою королеву данці обожають за демократизм: Маргрете дозволила синові одружитися за покликом почуттів, а не блакитної крові. 67-річна королева разом із чоловіком перекладає книжки, малює. І хоча авторство книжкових ілюстрацій прикривають псевдонімом, усі данці знають, чийх рук це справа. Маргрете II – затятий курець. Віроповіддані данського королівства благають її покинути цю шкідливу звичку й цим показати хороший приклад нації, але вона відбувається поблажливим:

▲ Королівська родина

«Та досить вам, ми ж не в Іспанії».

Данська монархія – не найстаріша в Європі, однак Данія – єдина країна, де монархічний лад не перерився ані на день. Наприкінці XIV століття престол здобула тендітна Маргрете. Тодішні правителі сприйняли цей факт скептично, а вона взяла й підпорядкувала собі весь скандинавський світ. Чули, напевне, про Кальмарську унію? Ну, принаймні шкільні підручники історії про цю скандинавську «мега-державу» роз-

повідують. Лише дві королеви були в історії Данії, і обидві – Маргрете.

А ще в королівстві люблять легенди. Особливо про богиню родючості Гефїон, доньку скандинавських богів Асів, котра дуже любила мандрувати. Якось, гостюючи в шведського короля Гюльфи, богиня поділилася з ним враженням від країв, які вона побачила. Захоплений оповіддю, король вирішив віддячити гості. «Он бики, – сказав правитель, показуючи за вікно свого палацу, – скільки землі вони зорють за ніч, стільки й матимеш на гостинець». На ранок перед Гюльфи лежала безмежна зорана рілля. Гефїон запрягла биків у край цієї землі, смикнула за віжки, тварини рвонули щосили й... відірвали від Швеції величезний шмат території. Так з'явилася Данія.

▼ Фонтан Гефїон

▲ Інтер'єр собору

Сонце Роскілле

Казкар Андерсен назвав дорогу від Копенгагена до острова Фюн «дивовижною низкою перлин», на яку нанизано міста Данії. Перше місто на цьому шляху – Роскілле, колишня столиця держави. Прибуваємо до нього вранці. Навіть якщо ви загубили путівник, інтуїція підкаже, задля чого вас занесла сюди доля. Собор... Його вишукана архітектура – мовчазне нагадування про дні, які могли б назавжди канути в Лету, але залишились тут, у центрі спокійного мальовничого містечка.

Коли ввійшли всередину, годинник розламав тишу лункими ударами. Ми завмерли, заворожені. Механічні фігури на годиннику «родом» з XVI століття раптом ожили. Кінь святого Георгія скочив на дракона, той закричав, годинник відміряв десять ударів, а фігурка жінки, названої Кірстен Кімер, у такт захитала головою.

Ходити цими сірими плитами, усвідомлюючи, що під ними – цвинтар, звісно, трохи моторошно, але така історія. Ти робиш кроки, а вона відлунює. Собор – ровесник данської столиці. Єпископ-воїн Абасалон – засновник Копенгагена – почав зводити цю будівлю в другій половині XII століття. Закінчили її більш як через

◀ Величний собор Роскілле

150 років. Досі тут правлять служби. На стінах собору – дощечки з цифрами. Це номери псалмів. Так прийнято у протестантів, адже їхній Псалтир має дуже запутану систему, і тому «черговість» їхнього читання підказує храм.

Інші цифри – на мармуровій колоні в центрі собору. Монархи, котрі відвідували Роскілле, зарубками «залишали» на цьому стовпі свій зріст. Самодержець Петро I також відзначився. Російські путівники радо сповіщають, що їхній цар найвищий. Мовляв, так закарбовано на «королівському стовпі» в соборі Роскілле. Слід подивитися правді у вічі: це не так. Данський король Крістіан I мав 219,5 сантиметра зросту, тоді як Петро I лише 208,4! А ще ж тут не мірявся король Данії Крістіан IV, а він був справжнім велетнем...

Київський штрих

Це місце в Данії вважають священним. Тут відбувалися коронації монархів. Понад п'ять століть (з XV ст.) собор ніс почесну місію усипальні данських королів. Для окремих сильних світу цього облаштовані персональні усипальні-каплиці. До деяких можна вільно зайти, спокій інших – так захотіли нащадки – оберігають залізні ґрати. У соборі Роскілле спочивають вічним сном не лише королі й королеви. Тут, під плитами, по яких ступає нога сучасника, знайшли вічний спочинок багато знатних жителів міста, відомих політичних і культурних діячів тих часів. Щоправда, в соборі уже давно не ховають. Батьків нинішньої королеви Данії Маргрете II за їхнім заповітом поховали за межами собору – у невеликій дзвіниці.

Донедавна в соборі зберігався прах російської імператриці Марії Федорівни – матері останнього імператора Миколи II, якого розстріляли більшовики (2005-го її останки перенесли до Санкт-Петербурга й

поховали, як вона заповідала, поруч з чоловіком). Марія, як відомо, була данською принцесою Дагмар – жінкою з яскравою зовнішністю, тонким розумом і природженими якостями дипломата. Її доля яскрава і трагічна: після кривавих подій у Росії вона виїхала до Києва, де завжди відпочивала у кращі часи. А 1919 року, коли хвиля червоного терору докотилася й до України, на англійському пароплаві, висланому спеціально за нею, повернулася на батьківщину. Аби захиститися від страшної правди, вона до самої смерті, яка спіткала її, 82-річну, в рідному Копенгагені 1928-го, переконувала себе й інших, що її найдорожчі люди живі...

До речі, Марійинський палац у Києві, який нині слугує парадною резиденцією Президента України, названо на її честь.

Відчуття урочистості, що огортає в соборі, доповнив орган. Його звуки раптово обрушилися згорн, торкнулися стін і наших збентежених душ, розсипалися між вузькими смужками серпеневого сонця, чий промінці пробілилися крізь скло.

▲ Портрет Марії Федорівни.

І. М. Крамскої

Приколи Крістіана IV

Наступний пункт нашого маршруту – містечко Хіллерьод. Його візитівка – розкішний замок, що його туристичні проспекти називають «данським Версалем». Як на нас, проводити такі аналогії – збіднювати уяву. У кожного визначного місця на планеті – своє обличчя.

Навряд, чи хтось спілугає замок Фредеріксборг із французьким Версалем. Так, поєднання архітектурної вишуканості та природного ландшафту зближує певним чином, але ж...

Фредеріксборг будували довго. Король Фредерік, на честь котрого й назвали споруду, заклав перші цеглини ще 1560 року. Згодом народився син. Він, Крістіан IV, і облаштував родинне гніздечко відповідно до свого королівського статусу. Притаманний йому стиль впізнається легко: строкатість – вкраплення вапняку в цеглу, над вікнами – вишукані трикутнички з обличчями, плюс багато «острого» на даху, тобто, шпиль. Король Крістіан обожнював свята, веселощі, романи, інтриги. Придворні – відповідно – «поділяли його захоплення». Можна тільки уявити, як у величезній Лицарській залі на третьому поверсі вирувало життя... Атмосфера панувала невимушена, про чіткий придворний етикет (такий, скажімо, як в Іспанії) ніхто особливо не дбав. Король мав власну броварню й пиво лилося рікою. Тож і настрої панував чудовий. У результаті – у Крістіана IV лише визнаних ним дітей 29...

Узагалі, це був «прикольний» король. Коли з нижчого поверху його піднімало крісло-ліфт, послі інших держав із вірними грамотами від здивування впадали у транс. Навіть тяжко поранений, втративши око, Крістіан продовжував керувати морським босм. Він був не лише будівничим, а й сміливим воїном. Якось у компанії молодого короля сусідньої держави за вечерею данський монарх осушив 32 келихи вина. Вам так само важко у це повірити? Але це – факт. Як і те, що вранці Крістіан IV прокинувся значно раніше за гостя й увесь у відповідному вбранні, а головне – бадьорий – покликав друга на полювання. Йому, пристрасному мисливцю й життєлюбу, було на той час близько 60 років. Смерть Крістіана покувала Данію, адже люди щиро вірили, що цей король житиме вічно.

... і Фредеріка VII

В історії замку були не лише будівники, а й руйнівники. Фредерік VII, успішний політик і фундатор данської конституції, маючи заплутане особисте життя, заховався в стінах палацу від пересудів разом з новою дамою серця – графинею Деннер. Мабуть, саме через

▲ В архітектурі будь-яка деталь важлива

надмір любовних пристрастей замок спалахнув.

Ішов грудень 1859 року. Країна переживала не найкращі часи. Саме тоді Німеччина «відривала» від Данії південні території, а тут ще й на місці замку-красеня – згарище... І тоді філантропи-пивовари Якобсони сказали: «Потрібен стимул, аби люди відчули: так, землі у нас залишилось мало, але яка в нас історія! А твори мистецтва чого варті!» На щастя, буквально напередодні пожежі художники виконали ескізи внутрішнього оздоблення палацу. За ними й відновлювали інтер'єр.

Після реставрації в замку розмістили Національний музей історії та галерею мистецтва.

І якщо вже мандрівні стежки привели вас до Фредеріксборга, то насолодитися рукотворним парком біля замку сам Бог велів. Його заклали в XVIII столітті. Зелені граби й самшитові кущі, вистрижені, як за лекалом. Мальовниче, радісне місце. На озері, що ввібрало в себе бездонне небо, розшите білими хмарами, – цвіте латаття, з-під якого кумкають веселі данські жаби. А коли вгледите човняра, знайте: це – нащадок саме того керманича човнів, котрому ще Фредерік VII подарував право катати придворних на хвилях озера...

Шекспір ніколи тут не бував

Коли сірі хмари тиснуть на землю, море нависніє, гнівається, тоді на ті стихії цей замок видається особливо похмурим і як ніколи фатальним. Чи, можливо, то тільки хмара, зачепившись за гострі шпилі споруди, створює таке химерне враження? Ми приїхали до Ельсінора. Вечірнє повітря і свіжий морський бриз бадьорили. Замок мовчав... Тут усе пронизане містикою. Потрапляючи до Кронборга, мимоволі переймаєшся шекспірівським настроєм. І виріши навіть у горду примару, що понуро сновигала довкола цих стін, шукаючи помсти за власну смерть.

*Я дух твого батька,
Приречений на певний строк блукати
Вночі, а вдень каратися вогнем,
Аж поки всі гріхи буття земного
Не вигорять до тьма...**

* Вільям Шекспір. «Гамлет». Переклад Леоніда Гребінки.

Тут Шекспір поселив свого героя

Замок Гамлета – сумний і величний – прославився завдяки історії, що сталася, хоч як це дивно, за його межами, на данському півострові Ютландія. Король ютландський Хорвенділ, його брат Фенге, дружина Геруте і син Амлед зацікавили літописця XII століття Саксо Грамматікуса, котрий зафіксував у хроніках історію цієї родини. Через кілька століть Вільям Шекспір позичив трагічний сюжет для своєї п'єси. Навіть вдаване божевілля принца мало реальне підґрунтя. Прототип Гамлета – Амлед – побоювався за власне життя, отож і вдався до симуляції, аби захистити себе від підступного дядька й помститися за смерть батька.

Оскільки сюжет мав данське походження, Шекспір прив'язав його до містечка Ельсінор, яке на ті часи вважалося другим за значенням містом Данії. Багато хто навіть вірив, що саме воно – столиця королівства. В Ельсінорі зосереджувалася жвава торгівля. Завдяки порту тут вирувало життя. Та найбільшу увагу приковував замок – могутній, неприступний, і всі знали: саме ця вишукана будівля охороняє спокій і добробут Данії. Щоправда, Шекспір і тут «злетковажив» – назвав замок Ельсінором, за аналогією з самим містом, тоді як у нього є власне ймення – Кронборг. Сам Шекспір ніколи не вшанував Данію своєю присутністю, місцеві традиції та замок змальовував зі слів мандрівників.

Любов і привиди

Сам замок мав зовсім іншу історію. Ельсінор до початку XV століття був містом багатим і самовдоволеним. Рибу тут ловили ледве не руками. Однак риба раптом «емігрувала» на північ, і для Данії, чия скарбниця трималася на риболовецькому промислі, це стало катастрофою. Тоді король Ерік Померанський оголосив про намір знімати данину з кораблів, які курсували Ересунською протокою, спо-

рудивши міцну фортецю на клаптику землі, що найбільше виступав у море.

Королівська скарбниця не порожніла – фортеця впевнено несла вахту. Вишуканого й містичного вигляду замок набув наприкінці XVI століття, коли короля Фредеріка II, котрий ось-ось мав розміняти п'ятий десяток, спіткало... кохання до 15-річної Софії Макленбурзької. Саме ця подія відіграла доленосу роль в розбудові замку. Еталон сили й могутності почав набувати рис елегантності. Голландські архітектори чаклували над «перевтіленням» фортеці, король вкладав у справу всю душу, не шкодуючи коштів. Відтак над замком вирости шпилі, з'явилася ліпнина, високі вікна. 1577 року Фредерік дав споруді нове ім'я – «Кронборг» – замок корони.

Краяни переповідають й іншу легенду, пов'язану з цим замком: неймовірну історію про короля Хольгера Данського, котрий оселився в його підвалі. Легендарний засновник данської держави, буцімто, впродовж століть спочивав в кріслі, закований у залізні лати, а його довга борода приросла до мармурового столу. Він міцно спить, але навіть уві сні пильнує за тим, що відбувається на його батьківщині. І спатиме він спокійно, доки Данії не загрожуватиме смертельна небезпека. А, не доведи, Боже, настане тяжка хвилина, підніметься старий Хольгер, вийде зі свого укриття, і так вдарить мечем, що відлунюватиме по всьому світові.

Казкар Андерсен вірив: коли англійська ескадра адмірала Нельсона напала на Копенгаген у квітні 1801 року, відбити натиск захисники змогли лише з допомогою Хольгера Данського. Він буцімто перевтілювався в матроса, прибув із замку на флагманський корабель «Данія» і врятував батьківщину. Ганс-Крістіан переконував, що Хольгер може з'явитися в будь-якому образі...

Подейкують, він і досі там. Хольгер спить, схрестивши руки на мечі. У підземеллі замку Кронборг охоронець данського краю виглядає доволі органічно і трохи... демонічно. Навіть попри те, що це скульптура...

▲ Легендарний велетень, який охороняє спокій Данії

▲ Сучасні лицедії втілюють п'єсу Шекспіра

«Скажи про мене правду невтаємниченим»

На подвір'ї театральна трупа розбирає декорації – щойно завершилися постановка за шекспірівською п'єсою. Данські й закордонні актори ставлять тут, просто неба, знаменитого «Гамлета». Віковічні стіни цюразу бачать нову версію класичної історії принца Данського.

*Бути, чи не бути – ось питання.
Що благородніше? Коритись долі
І біль від гострих стріл їй терпіти,
А чи, зіткнувшись в серці з морем лиха,
Покласти край йому? Заснути, вмерти –
І все... І знати: вічний сон врятує,
Із серця вийме біль... **

Традиції ставити п'єсу біля замку вже понад 70 років. Уперше на цьому місці виступила англійська трупа, а роль Гамлета втілював славетний Лоуренс Олів'є. Саме тут, де на наших очах розбирали декорації, згідно з версією Шекспіра, принц-фаталіст показував мандрівним комедіантам, як правильно лицедіяти.

Сюжет, викладений у віртуозній віршованій формі, успішно адаптується й у нинішніх реаліях. Хоча сплигло вже стільки часу відтоді, а що змінилось? У житті й далі поруч ідуть кохання і підступність, порядність і пристосуванство, зрада й вірність, гідність і заздрість...

*Багатий впав – і друзі геть від нього,
Бідак піднявся – і друзі край порога.*

*Бажання й доля в розбраті живуть
І троцяють в пень найкращу нашу гадку.*

*Та знаю, що любов є витвір часу,
І бачу я на досвіді своєму,
Що час остуджує її багаття.*

*Щоб добрим бути, мушу стать лихим.
Зло почалось, а гірше йде за ним. ***

* Вільям Шекспір. «Гамлет». Переклад Леоніда Гребінки.

** Там само.

▲ Тиша й прохолода замку...

... З берега біля замку видно кораблі, що прямують до Швеції. Вузька протока відділяє Данію від сусідньої скандинавської країни: чотири кілометри – не відстань. Набережна під нашими ногами вкрита сірими гранітними плитами. І крізь них проростає шишшина... Дивовижне місце. І тільки присутність Гамлета відчувається тут незримо. Принц, котрий ніколи не жив у Кронборзі, але так гармонійно «припасований» до його історії геніальним Шекспіром. Коли ми прощалися з замком, якоїсь миті здалося, нібито Гамлет фатально проказав услід:

*Горацію, як не розкрити все,
Зап'ямиться мєс ім'я навіки!
Якщо мене в своїм беріг ти серці,
Відстроч своє блаженство ще на час.
Ще подиши на цім жорстокім світі
І про мене розкажи...
... Та де вже там... Горацію, вміраю.
Ти житимеш. Скажи про мене правду
Невтасмиченим. **

* Вільям Шекспір. "Гамлет". Переклад Леоніда Гребінки.

HH-Ferries

SVESK 480 881623

MERCANDIA VW
ÅBENHÅVN

Horberia

Гортаючи путівник,
перебираємо в пам'яті
все, що доводилося чути
про Норвегію. Якщо
вірити «чуткам», то газо-
ни тут ростуть на дахах,
усі ходять на лижах,
а цілюща вода тече
навіть з-під крана. Трети-
на території Норвегії
за Полярним колом,
третина вкрита гірською
тундрою, а на півдні
влітку подекуди дозріває
виноград. Батьківщина
композитора Гріга
й художника Мунка,
письменників Ібсена та
Гамсуна. Країна тролів,
саг, вікінгів, стрімких
водоспадів, сотень озер,
льодовиків і фіордів...

*Норвегія,
В морі штормовім засніжена синь!
Шхери довкола зависли птахами.
Фіорди лисучими язиками
Лижуть основи скелястих твердинь.
Норвегія - гори та ріки,
Що линуть бурхливо з лісистих хребтів,
Линуть туди, де простори безмежні
І міста обступили озера бенгезні
І дзвони святкові на крилах вітрів.
Норвегія,
Хижі і небо вгорі голубе.
Тільки й така-от простора, не картина,
Хай без палаців - соснова, хатинна, -
Наша ти! Щастя чекає на тебе!
Норвегія,
Край лижних спусків, рибалок приют,
Гавань матросів, од моря аж синих,
Шлях лісоплавників, луни на схилах,
Льодовики, що лежать там і тут.
Норвегія - ниви й лісочки,
Шепіт діброви і гамін міський,
Скель посивілих похмури громади,
І непокірливі водоспади
Шал свій дарують безодні морській. **

* Бйорнстєрне Бйорнсон. «Норвегія». Переклад Леоніда Горлача.

Європейський Союз зачекає

Хочете відразу прихилити до себе мовчазного й самозаглибленого норвежця, котрий прямує назустріч у полоні власної меланхолії? Просто скажіть йому, що Норвегія – найбільше диво, яке вам колинебудь доводилося бачити. Тим паче, що вам не доведеться лицемірити: туристи захожуються в цю країну з півподоху. Ви не станете винятком, будьте певні. А випадковий перехожий, почувши таке одкровення, тієї само миті стане вашим другом. І розповідатиме вам про свій красивий і багатий край аж до третіх півнів. Для фіналу розмови, аби вразити співрозмовника в самісіньке серце, прибережіть такий образний прийом: якщо Норвегію повернути навколо осі у найпівденнішій точці – її північний край дістане до Рима.

Цей жарг тут залюбки повторюють навіть школярі молодших класів, але ви – іноземець! Звідки ж вам знати? Отож в очах вашого нового знайомого відразу підніметься на кілька рівнів, отримаєте цілий стос добрих порад і найкращих побажань. І як вінець нагороди – щирю усмішку гордого нащадка вікінгів, котрий зазвичай рідко ділиться нею з будь-ким.

Норвежцям справді є чим пишатися. Узяти бодай те, що тут найвищий рівень життя у світі. Але водночас країна, яку називають «вершиною Європи» (через географічне розташування її північну точку Норд-Кап), трохи відособлена: і не лише географічно, а й політично – до цього часу не стала членом ЄС.

Після того, як у Північному морі натрапили на нафту, Норвегія стрімко розбагатіла. І відразу ж заснувала Фонд розвитку майбутніх поколінь. Його постійно поповнюють кошти від експлуатації газових

▲ Місцевий музика

і нафтових свердловин. Однак і поколінням нинішнім ведеться не кепсько: середня зарплата норвежця 4500 євро, робочий день триває щонайдовше до 16-ї години, плюс дбайливе соціальне забезпечення. Щоправда, літо тут коротке, а сонце «прохане», зате зима м'яка – завдяки Гольфстріму. Ця океанська течія за одну хвилину приносить таку кількість тепла, яку отримують, спаливши 100 000 тонн нафти. Річки в Норвегії не течуть – вони стрімко біжать, забезпечуючи країну електроенергією.

Найкращий сусід — якого НЕ ВИДНО

Нам пощастило приїхати до Норвегії влітку, ми ще встигли в горах поласувати запізнілою чорницею та журавлиною, скупатися у фіордах, хоча навіть у серпні вода в них, м'яко кажучи, бадьорить. А з найвищої точки – гори Далснібба – побачити країну як на долоні...

Норвежці люблять природу й усамітнення. «Найкращий сусід – той, якого не видно», – кажуть вони. У кожного є власний маленький будиночок (хютте) в горах або на березі фіорду, куди можна втекти за кожної слушної нагоди. У хютте зазвичай не передбачено гарячої води й опалення, але поруч річка, де можна впіймати форель, і тиша. На дахах цих будиночків норвежці розбивають газони та сіють траву, а біля кожного хютте є флагшток, на який господар урочисто піднімає національний прапор. Місцеві жителі обожнюють природу й бережно ставляться до її багатств. І вона щедро віддячує навзаєм, створюючи всі умови для довголіття. «Болить горло? Гризить лід!» – цілком серйозно радять норвежці. Кажуть, допомагає...

Газони в Норвегії ростуть навіть на дахах... ▶

▲ Тиха затока

Курять норвежці переважно самокрутки. Навіть на дипломатичних прийомах чи в дорогих ресторанах спиритно ладнають сигаретки. З ранку до вечора підбадьорюють себе чорною кавою без цукру й молока, а на вечірках сміливо запивають горілку пивом... І щиро дивуються при цьому, чому іноземці не поспішають скласти їм компанію. Полюбляють «підсмажуватися» на сонці, багато читають і (особливо жінки) активно обстоюють ідею рівноправності. Чоловікам «дозволено» брати декретну відпустку й узагалі працювати домогоспо-

даркою. І, слід сказати, вони з цією роллю чудово справляються. За необхідності можна поскаржитися у Бюро уповноваженого з питань рівноправності між статями. Останнім часом у країні дедалі більше говорять про дискримінацію... чоловіків.

У вихованні дітей – жодної надмірної опіки. Маленькі норвежці набивають синці та гулі й самі дають собі раду: ніхто з батьків чи вихователів над ними «не квокче», не робить трагедії із забрудненого одягу, якщо дитина просто «досліджувала калюжу».

І хоча фінанси дозволяють жити «на широку ногу», житла норвежців найчастіше нагадують обійстя спартанців. З меблів – лише найнеобхідніше, одяг – зручний і невибагливий. Зате багато подорожують. Їх недаремно називають нацією мандрівників – приклади Нансена, Амундсена й Хейрдала надихають земляків відкривати цей дивовижний світ. Подорожують не лише світом, а й рідною країною. І роблять це переважно на... лижах. Лижний спорт у Норвегії – національне захоплення. На лижах тут ходять усі. І не тільки на дозвіллі, а й на побачення, до школи, на пошту, на виклик до хворого. Щойно дитина сп'ялася на ноги, вона вчиться вправлятися з лижним кріпленням і палицями. У транспорті та громадських місцях є спеціальні відсіки для лиж.

Багатомовна Норвегія

Ще одна дивина цієї країни – багатомовність. У Норвегії дві офіційні мовні норми – книжна букмол і новонорвезька нюнорск. Як так склалося? У часи, коли Норвегія входила до Данського королівства як провінція (1380–1814), у містах Норвегії утвердилася данська мова. Остання особливо посилала свій вплив після перекладу на неї Біблії. Саме вона стала мовою освіченої верстви населення й пізніше – осно-

вою норвезької літературної мови – букмол. Цьому сприяло й те, що населення Норвегії роз'єднане горами, фіордами, долинами. І в кожній місцевості своя говірка, часто не зрозуміла жителям інших регіонів. Іще в середині XIX століття запровадження обов'язкової початкової освіти зробило данську мову мовою всенорвезького спілкування.

Однак саме тоді, на противагу міській мові, поет і філолог Івар Осен з кількох норвезьких діалектів сконструював норвезьку мову нюнорск, яка під гаслом відмежування від данської культури завоювала багато прихильників. Тому сьогодні в Норвегії дві офіційні літературні мови: букмол (фактично данська) і нюнорск, чий прихильники досі сперечаються – хто з них більший патріот. Але, засвідчують опитування, більш як половина норвежців послуговуються діалектами, настільки відмінними один від одного, що самі норвежці полюбляють грати в гру: «Відгадай, звідки я приїхав?» У школах вивчають обидві мови, а іноземцям, котрі опановують норвезьку, пропонують букмол.

«Рахунки» глобалізації

Осло – затишне місто. Воно розкинулося на березі Осло-фіорду. Це столиця, в якій не відчуваш тиску великих пavidкостей. На центральній вулиці Карла Юхана впадає в око велика кількість темношкірих людей, котрі поряд з корінними жителями цієї північної країни створюють неприродний контраст і навіть певний дискомфорт.

У 1990-х роках норвежці послабили імміграційне законодавство, аби допомогти біженцям з країн, де палали регіональні конфлікти. Це сприявало до Норвегії потоки вихідців з Африки та Азії. Урешті-решт з'ясувалося, що «нові норвежці» не поспішають працювати й інтегруватися до норвезького суспільства, живуть відокремленими громадами за рахунок державної допомоги, а сплачувати «рахунки» доводиться корінним жителям. Промовиста ілюстрація до приказки: «Не

▲ На вулицях Осло

хочеш проблем – не роби добра».

«Ввечері Осло перетворюється на «норвезький Париж» – вулицями ходити страшно, – розповідає нам гід. – Я сам, коли проходив тут стажування, втрапив у халепу. Ввечері до мене підійшов африканець, схожий на Кінг-Конга, і процідив крізь зуби: «Я хочу твої гроші!» «Що ж, спробуй!» – спокійно відповів я, хоча наслідки було важко передбачити. «Ну, добре», – промимрив гангстер і подався далі».

Але осідає тут і багато наших земляків, з котрими місцевий уряд не має подібних проблем. За кілька років вони стають у Норвегії майже своїми. Емігрант з наших країв на основі власного досвіду вивів свою формулу норвезької «ідентичності»: «Ви майже норвежець, якщо як мінімум півгодини можете підтримувати розмову про нюанси лижного спорту. Якщо пригальмовуєте, аби не забризкати перехожих, і сміливо п'єте з будь-якої калюжі. Ви свій у Норвегії, якщо загубили мобілку, і вам її не шкода... Якщо ви загубили мобілку, а вам її повернули... Якщо вам повернули ваш телефон, а ви цьому не здивувались... Якщо серед десяти ваших знайомих дівчат восьмеро – блондинки, а вас це вже не вражає...»

POLITI

POLITI

POLITI

POLITI

10

Суперники Колумба

До півострова Бюгдой в Осло курсують рейсові теплоходи та численні туристичні автобуси. Досвідчені мандрівники розуміють причину паломництва: у цьому куточку норвезької столиці кожен прагне поставити «зарубку» у власному маршруті. Бюгдой відомий завдяки трьом музеям «норвезької слави»: кораблів вікінгів, полярного «Фраму» та плоту «Кон-Тікі».

Норвежці називають себе єдиними й справжніми нащадками вікінгів, скептично посміхаючись, коли до їхніх предків «родичаються» інші скандинави. А три старовинні кораблі, знайдені на території країни та «законсервовані» в музеї, – найкраще підтвердження цього.

Що давніша історія, то поблагливіше до неї ставлення. Сьогодні спалені міста й закатовані жертви – лише ілюстрації, додаток до чудових кораблів і відважних походів. Однак, зазначають історики, жорстокість вікінгів «зашкалювала» – навіть для середніх віків то було занадто, а цей період, як відомо, не вирізнявся гуманізмом. А ось у мореплаванні скандинави тоді справді не мали собі рівних. Їхні плавання охоплювали величезну територію: на схід до річки Волги, на південь до Середземномор'я й на захід аж до Американського континенту.

Біля входу до музею кораблів вікінгів на зеленій галявині – пам'ятник. Не забудьте біля нього сфотографуватися. Це Хельге Ингстад – людина, котра відібрала в Христофора Колумба пальму першості у питанні відкриття Америки. Те, що саме вікінги першими досягли Американського континенту, історики припускали давно. Скандинавські саги правдоподібно розповідають про кілька плавань зі щойно колонізованої Гренландії до країни під назвою «Вінланд». Для того, аби скинути з п'єдесталу Христофора Колумба, потрібна була лише

«дрібниця» – знайти матеріальне підтвердження висадки скандинавів на континенті. Але де шукати? Північний схід Америки – це тисячі кілометрів берегової лінії, тисячі заток, фіордів, річок. Плюс тисяча років, що минули відтоді. І вони, ці роки, надійно вкрили все порохом часу. Пошук голки в копиці сіна виглядав би справою набагато перспективнішою.

Хельге Інґстад, який взявся за розв'язання проблеми, довго вивчав саги, а потім мандрував берегом у пошуках місць, схожих на змальовані в тексті. Після кількох невдалих спроб 1960 року він розпочав розкопки на півночі острова Ньюфаундленд (Канада) біля селища Ланс-о-Мідоуз і... на весь світ прогриміла сенсаційна новина: знайдено поселення вікінгів. Норвежець розвіяв останні сумніви науковців: Колумб безнадійно запізнився... Фахівці й досі дивуються, як Хельге Інґстаду вдалося з такою точністю визначити місце поселення? Що то було: щасливий випадок, аналітичний науковий підхід чи просто інтуїція дослідника?

На пам'ятнику Інґстаду викарбувано роки життя: 1899–2001. Свідок трьох століть! Життя, зіткане з експедицій, мандрів, пошуків. Помер дослідник у 101 рік під час чергової експедиції. Справжній вікінг, котрий вартий окремої саги...

▼ У музеї кораблів вікінгів туристів приваблюють чудернацькі експонати

«Фрам» Нансена і Амундсена

Корабель, що стоїть на вічній стоянці у музеї-павільйоні, несе в собі пам'ять про інше сузір'я мандрівників-героїв, на котрих Норвегії відверто пощастило. Коли настала епоха полярних досліджень, Норвегія готувалася до здобуття незалежності. Тому будь-яке досягнення її дослідників сприймалося як утвердження норвезької справи у світі. Найбільший внесок у цей список, мабуть, зробили Фрітьоф

Нансен і Руальд Амундсен, чії експедиції пов'язані з кораблем «Фрам».

Наприкінці XIX століття дослідники рвалися до полюсів планети, і їх відкриття ставало для багатьох країн справою честі. Але одна річ, коли експедиції споряджали багаті потужні імперії, і зовсім інша, коли провінційна Норвегія. І все-таки саме норвежці йшли попереду в цій справі. Фрітьоф Нансен вивів теорію: оскільки льоди рухливі, то можна досягти Північного полюса разом із ними. Ідея полягала ось у чому: вмержти кораблем у кригу й чекати, доки течії доправлять вас до полюса. А щоб плавзасіб не розтропили льоди, йому треба надати особливої конструкції. Саме таким і збудували «Фрам».

Однак досягти полюса в такий спосіб не вдалося. Три зими «Фрам» (1893–1896) безуспішно чекав, закутий у кригу, а потім

▲ Рятувальне коло «Фраму»

▲ Знаменитий «Фрам» Нансена

ледве вирвався з неї. Сам Фрітьоф Нансен не витримав очікування й разом із Ялармом Йохансеном вирушив до полюса на собаках. І також безуспішно. Вони повернули назад. Їхній похід у льодах, що тривав 15 (!) місяців (у тому числі й дев'ятимісячна робінзонада на острові в умовах полярної ночі), належить до найвеличніших подвигів у історії полярних досліджень.

Норвежці не досягли першими Північного полюса. Але ще залишався Південний. І тут на сцену полярної історії виходить Руальд Амундсен, котрий, однак, був не дослідником, а колекціонером яскравих досягнень. Розуміючи, що на встановлення рекордів ніхто не дасть коштів, він вдається до хитрощів: каже, нібито готує експедицію на північ. Збирає на це гроші, для плавання «позичає» в Нансена «Фрам». А в результаті наприкінці 1911 року опиняється на... Південному полюсі. Причому першим, випередивши в шалених перегонах британську експедицію Роберта Скотта.

Усі перипетії цих двох експедицій блискуче описав норвезький письменник Коре Голт у своїх книгах «Мандрівка» (похід Нансена) та «Змагання» (підкорення Південного полюса).

Мореплавець МИМОВОЛІ

Чи може людина, котра з дитинства боялася води й не мала щонайменшого уявлення про морську справу, переплавити океан? Ну, всяке може статися, скажете ви. Ускладнюємо задачу: чи може така людина переплавити Тихий океан на плоту (!) з дев'яти колод? Маячня, відповісте, бо океан – не річка, і добровільно відважитися на таке плавання – однаково, що стати самогубцем. Мусимо зауважити, усі так і казали. Однак це не зупинило 32-річного норвежця на ім'я Тур Хейердал, котрий хотів довести свою наукову теорію.

У музеї «Кон-Тікі» присмний напівморок. Туристи поспішають сфотографуватися біля плоту, «ритуально» обходячи по колу дивовижну конструкцію з напнутим вітрилом, з якого химерно посміхається зображення бога давніх індіанців. Ми також зробили «коло пошани» та сіли поруч в крісла, аби залишитися наодинці з легендою. У певний момент здалося: бальсові колоди гойднулися, немов на хвилях... Ні – гра світла й уяви... Беремо зі стенду шматочки дерева – бальса на дотик гладенька і пахне океаном.

Так склалося, що історія «Кон-Тікі» нам дуже близька: свого часу ми зустрічалися з Туром Хейердалом, а потім написали книжку про його життя та пригоди. І, мабуть, як ніхто інший в Україні, можемо багато розповісти про цього дивовижного норвежця...

Легенда під назвою «Тур Хейердал» розпочалася 1937 року, коли під час поїздки до Полінезії тоді ще зовсім молодий науковець помітив: тамтешні кам'яні скульптури подібні до пам'яток Південної Америки. У фольклорі жителів Маркізьких островів він також знайшов згадку, що їхні предки припливали на нову батьківщину зі сходу. Це й стало відправною точкою для наукової праці «Полінезія й Америка. Нарис доісторичних контактів», у якій норвежець обґрунтовував можливість стародавніх плавань з Південної Америки до Полінезії.

Однак науковці сприйняли теорію вельми стримано. А доктор Герберт Спінден скептично зауважив: «Усе це фантастика». Жоден

▲ Корабель «Ра» II

народ Америки, мовляв, не міг дістатися островів Тихого океану. Не було для цього потрібних суден. «Але ж вони будували бальсові плоти», – заперечив Тур. «Плоти? А ви пройдіть на такому до тихоокеанських островів», – роздратовано кинув учений.

Рукописами стіну усталеності не здолати, зрозумів Хейсдал. І тому вирішив відтворити плавання стародавніх індіанців до островів Полінезії. Наполегливість норвежця вражала: він брав позички у кількох кредиторів і шукав однодумців. Приєднатися до гурту «божевільних» погодилися однокласник Тура Ерік Хесельберг, фронтові друзі Кнут Гаугланд і Торстейн Робю, а також інженер Герман Ватсінгер і шведський етнограф Бенгт Даніельсон.

Пліт будували в перуанському порту Кальяо. Місцеві жителі спостерігали за процесом з нещодобним жахом. Подивитися на «дивних білх» сходилося всі – від простих моряків до адміралів. Ніхто не давав утішних прогнозів. Кожен висував власну критичну теорію: пліт перекинеться, бо малий, зламається на двох хвилях, просякне водою й піде на дно, в'язка перетреться і колоди розваляться. Якщо бодай один із прогнозів справдиться, на екіпаж чекає вірна смерть.

Місцева влада, побоюючись міжнародних ускладнень, взяла з Тура розписку, що за наслідки цієї «витівки» команда відповідає сама. Хейсрдалу залишалося тільки вірити у власну теорію.

Між небом і океаном

Потрапивши у течію Гумбольдта, пліт плавав лише на захід – змінити курс уже ніщо не могло. Початок подорожі став серйозним випробуванням: шторм три дні жбурляв пліт, наче тріску, похитнувши оптимізм мореплавців. На щастя, далі океан особливо не докучав. Кожен із членів команди заповнював будні за власною програмою: Бенгт виконував обов'язки економа або читав одну з 73 книжок, які прихопив з собою. Герман виконував метеорологічні виміри й надсилав результати до Вашингтона. Кнут і Торстейн клопоталися біля радіостанції, що мала працювати попри бризки та вологу. Тур вів

Команда видатних мореплавців ▼

записи й організовував кінозйомку, Ерік лагодив вітрило або щось із такелажу, а ошвідні вимірював координати.

Сумувати не випадало. Щодня навідувалися непрохані гості: велетенські кити кружляли навколо, а один якийсь навіть заплив під пліт. Те саме утнула й китова акула – найбільша риба у світі. Одного її удару було досить, аби рознести «Кон-Тікі» на друзки. Щоденник експедиції ряснів записами про не менш драматичні зустрічі з чудернацькими черепахами, кальмарами, велетенськими скатами, а також

світлим кулям невідомого походження, що рухалися у воді. Згодом команда навчилася ловити акул із допомогою сталю троса й кількох зв'язаних докупні гачків.

Жахливі хвилини пережили мореплавці, коли один із членів екіпажу Герман Ватсінгер, замірюючи силу вітру, оступився та випав за борт. Пліт рухався вперед із незмінною швидкістю, а хвилі відносили невдачу все далі й далі від борту... Ще й линву рятівного круга, як на лихо, заклинило в найдраматичніший момент. Коли надії на порятунок майже не залишалося, Кнут пірнув в океан з рятувальною линвою, і після виснажливої боротьби зі стихією товариші витягли на пліт знесилених Германа й Кнута. Після цієї пригоди команду ще довго лихоманило.

Уперше земля зблиснула на горизонті через три місяці після старту. І хоча пристати до берега не вдалося, сміливці зрозуміли: вони перетнули Тихий океан. За кілька днів «Кон-Тікі» опинився біля атола Ангатуа. Від берега наблизилася пірога з людьми: полінезійці радо взяли допомогти скерувати пліт у лагуну й запропонували запустити двигун. Та, зрозумівши, що ніякого двигуна немає, перелякано кинулися навтьоки.

На сто перший день плавання «Кон-Тікі» наткнувся на кораловий риф атола Рароїа. Кілька разів потужні хвилі били плотом об скелі, ледве не розваливши його, а команда в той час залізко трималася за такеляж. Коли рештки плоту винесло на риф, мореплавці вискочили на берег. Вдалося зберегти майже неушкодженими відзняті кіноплівки, щоденники, документи. До прибуття французької урядової піхуни, яка забрала відважних мандрівників на Таїті, команда жила серед тубільців.

▲ Легендарний пліт «Кон-Тікі»

Людина СТОЛІТТЯ

Аби повернути борги, відразу після завершення плавання Хейердал взявся за написання книги. І хоча на гучний успіх автор не сподівався, за кілька місяців видання «Експедиція на «Кон-Тікі» стало бестселером у скандинавських країнах. А невдовзі завоювало ринки Європи та США, де тиражі розходилися миттєво. Книгу переклали майже 70-ма мовами світу, у тому числі й українською.

Фахівці дивувалися: чому саме ця книжка стала такою популярною? Відповідь, мабуть, крилася в тому, що після страхітливої війни людям потрібна була віра. А неймовірна розповідь про жменьку сміливців, котрі переборолі океан, повертала багатьом і віру, і оптимізм, і бажання жити в непростому світі.

1951 року фільм, знятий під час експедиції, отримав «Оскара» як краща документальна стрічка. Це – перша така нагорода в історії Норвегії. За чотири роки на різних фестивалях фільм «Кон-Тікі» зібрав близько 50 призів.

Екіпаж «Кон-Тікі» став надзвичайно популярним у світі. Учасників експедиції, як кінозірок, запрошували на зустрічі до різних країн. А для Тура Хейердала плавання стало початком дивовижної кар'єри експериментатора-мореплавця, науковця, археолога, історика, автора популярних книжок. Він пережив не менш захоплюючі подорожі на папірусних кораблях «Ра» через Атлантичний океан та очеретяному «Тигрісі» через Індійський, брав участь в експедиціях у різних куточках світу. Упродовж другої половини ХХ століття його ім'я не сходило зі сторінок ЗМІ. Зустрітися з ним вважали за честь королі, президенти й інші сильні світу цього. Наприкінці 1999-го газетне опитування в Норвегії назвало дослідника найпопулярнішим норвежцем ХХ століття.

2000 року журналістська доля подарувала нам зустріч із Туром Хейердалом. Маючи вже поважний вік, він так оцінював свою легендарну експедицію на бальсовому плоту:

«Подорож на «Кон-Тікі» залишила особливий слід у моєму житті. Завдяки їй я перестав бути норвежцем, який боїться води і який навряд чи коли-небудь став би моряком. Я навчився любити океан і почуватися в ньому щасливо і безпечно – навіть на доісторичному плоту. Ця експедиція повністю змінила мою долю і наукову кар'єру. Хоча, як виявилося, важче змусити науковий світ повірити у нові теорії, аніж боротися з природними стихіями. Тому океанічні і археологічні подорожі були для мене радше відпочинком у перервах між боротьбою з науковим товариством. Мабуть, найголовніше, чого я навчився під час своїх численних подорожей, – оптимізму. За хмарами завжди сонце. Ніколи не варто забувати про це. І доки є хоча б маленька іскорка життя, не можна втрачати надію на велике полум'я».

Ювілей «Кон-Тікі»

На виході з музею купуємо сувеніри й фотоальбоми, а потім навідуємося до директора музею Майї Бауге, котра охоче погодилася розповісти про ювілей експедиції на «Кон-Тікі». В її затішному кабінеті все «заповнене Хейердалом». Велика книгозбірня творів всесвітньо відомого норвежця, його портрети на стінах...

– Музей щороку відвідує понад 300 тисяч туристів. 65 відсотків відвідувачів – іноземці, – розповідає вона. – До ювілею ми обновили всі музейні виставки, зробили нове освітлення. З'явилися дві нові експозиції. На одній зобразили родову печеру острова Пасхи (такі печери для науковців світу відкрив Тур Хейердал), а інша присвячена екологічній катастрофі на тому ж таки острові.

Як відомо, багато років тому острів вкривали ліси, винищені пізніше тубільцями. Тур Хейердал під час своєї експедиції 1955 року у відкладеннях згаслих вулканів зібрав насіння багатьох рослин. Деякі з них науковці виростили в ботанічних садах, але спроби повернути

Свіжі креветки ▲

їх у природне середовище острова Пасхи наразі зазнають невдачі. Прибутки від діяльності музею зазвичай ідуть на нові наукові дослідження міграцій народів у Полінезії й Океанії, зокрема, археологічні та лінгвістичні. Останнім часом багато коштів музеїв виділяє на вивчення ДНК, які проливають світло на переміщення народів у стародавні часи.

За життя Тур Хейердал створив чотири музейно-наукові центри за результатами своїх експедицій. Це – наш музей, центри на островах Пасхи й Тенеріфе та в селищі Тукуме в Перу. А недавно нова установа розпочала роботу в рідному місті Тура Хейердала Ларвіку.

...На жаль, українських примірників «Експедиції на «Кон-Тікі» на полицях книжкових стелажів у кабінеті Майї Бауге ми не знайшли. Аби певною мірою компенсувати прогалину, подарували для книгозбірні музею свою книжку, яка розповідає, зокрема, і про сто відважних днів на «Кон-Тікі».

Тиха гавань Осло

Доки ми вирішували журналістські справи на півострові, група подалася далі знайомитися з Осло за визначеним маршрутом. Щоб наздогнати колег, довелося сісти на маленький кораблик на пристані неподалік від музеїв. До центральної набережної Осло вони курсують кожні півгодини. Заплативши по 30 крон за квиток (ціна громадського транспорту в Осло), ми зайняли місця за столиком закритої палуби й зосередилися на пейзажі за вікном.

Подорож тривала хвилин двадцять, і за цей час ми встигли роздивитися затоку Осло-фіорду, який «підпірає» набережну з рату-

▲ Осло – затишне місто на березі одноіменного фіорда

шею. Кажуть, кожен норвежець має дві рожеві мрії – будиночок в горах і яхту. У гавані фіорду стоять на якорі до сотні мрій, що збулися, – білосніжних вітрильників, готових до мандрів.

Міська ратуша на набережній – найпомітніша будівля центральної частини міста. Зведена між 1933 і 1950 роками, цю похмуру споруду з червоної цегли всередині прикрашають яскраві фрески. Осло – не лише індустріальний, портовий і комерційний центр Норвегії, а й одна з екологічно найчистіших столиць Європи.

У цьому місті життя – розмірене та спокійне – неквапно струменить затишними вулицями. Центральна – вулиця Карла Юхана –

▲ Символ Осло

▲ Центр норвезької столиці

розпочинається через квартал за ратушею. На ній – найцікавіші туристичні об'єкти столиці. Першу зупинку робимо біля норвезького парламенту, збудованого 1886 року. Далі – Національний театр, який спорудили понад сто років тому: спеціально для того, аби ставити п'єси Генріка Ібсена.

Веселі гурти студентської молоді, котрі заповнили бульвар, нагадували – навчальний рік уже розпочався (у Норвегії академічний рік стартує з середини серпня). Деякі студенти жваво обговорювали справи, розкуто розсівшись посеред тротуару.

Якщо матимете в Осло вільну хвилинку, зазирніть до музею художника Едварда Мунка, де зібрано понад п'ять тисяч його картин і малюнків, хоча знаменитої картини «Крик» там не побачите. Тринадцять років тому її перенесли до Національної галереї з нагоди якогось свята, і так там і залишили. Сама галерея теж поруч – відразу за університетом.

Тисячолітнє місто елегантно поєднує стару й нову архітектуру, їх доповнюють музеї та пам'ятники. Кам'яних і цегляних свідків минулих століть, щоправда, тут залишилося дуже мало. Але середньовічна фортеця й замок Акершус, зведений приблизно 1300 року, добре збереглися. Цю розкіш архітектури й дизайнерської творчості варто побачити. І якщо в замку потрапите до підземелля з невеликими темними камерами, де утримували під замком середньовічну знать, – подих історії вам забезпечено. Тут розміщена дзвіниця, де зберігаються мощі королів Хокона VII і Олафа V. Там, до речі, й нині відбуваються заходи за участі короля.

Ну а сучасний Королівський палац – своєрідна крапка в маршруті, якщо прогулюєтеся вулицею Карла Юхана. Біля нього можна зробити фото на пам'ять про норвезьку столицю – звідси відкривається мальовнича перспектива на центральну вулицю Осло.

▼ «Малюк» у парку Вігеланна

* * *

З Осло прощаємося в парку Вігеланна, де на 32 гектарах можна оглянути 200 скульптур. Густав Вігеланн спробував передати в камені всі форми людського життя: мати й дитина, жінка й чоловік, двоє сваряться, двоє люблять одне одного, залишаються байдужими. Словами не передати – треба побачити...

▲ Норвезький троль

Дорога до Бергена

Переважну частину країни вкривають гори. Можливо, для когось це стало б справжньою катастрофою, але не для жителів Норвегії. Вони виявили наполегливість і показали, хто в горах госпо-

▲ Дерев'яна церква в Торпо

дар, – прорубали тунелі, зробивши важкодоступні райони країни досяжними для всіх. Скажімо, між Осло й Бергеном (200 км) – 178 тунелів. Деякі з них ми успішно «здолали» на шляху до крайньої західної точки маршруту нашої «Казки».

Дорогою до Бергена в нас насичений враженнями день. Зайжджаємо оглянути дерев'яну церкву в Торпо. Таких церков у Норвегії залишилося близько двадцяти. Дах будівлі підпирають стовпи, розмальовані зображеннями язичницьких божеств. Це – захист від злих духів. Такий симбіоз християнства й місцевих культів. Важко повірити, але церкву жодного разу не реставрували, а фарби й досі насичені та яскраві.

Переїжджаємо через мальовниче плато Хардангервіда. Дорога не для боязких – автомобільний серпантин рясніє крутими поворотами на 180 градусів. І коли з одного боку провалля, а з іншого – бурхливий водоспад, враження незабутні. Що вище підіймається автобус, то помітніше змінюється пейзаж. Висота плато – 1300 метрів. Робимо зупинку біля «вігвама» на горі. Навколо норвезька тундра – тут майже немає рослинності, зате сильний вітер, який не дає спокійно встояти на місці. Грісмося в сувенірній крамничці та рушасмо далі.

Біля водоспаду Вьорингсфос масмо час зробити знімки. Водоспад вражає розмахом – потужні водяні потоки зриваються з гір, і, де знаходять спочинок, відразу й не помітиш. Унизу – безодня... Висота водоспаду – 183 метри! Туристи іноді ризикують заради оригінальних кадрів, спускаючись нижче за дозволену межу. «Таню, тримай мене за ноги, я ракурс спіймаю!» – просив якось український турист дружину. Олександр радить нам не захоплюватися екстримом. Бо такий «ракурс» може стати останнім у житті.

Краще скористатися іншою родзинкою для сміливих: у програмі передбачено купання в фіорді. Кілька хвилин на роздуми – все-таки, хоч і літо, вода в Хардангер-фіорді доволі «бадьора», градусів 17. Наш земляк, котрий вже кілька років живе у Норвегії, казав: «Купатися в такій воді можна хіба що в костюмі для дайвінгу». Гадаємо, він перебільшував. Малі норвежці спокійно хлюпалися у водичці. Отож, ми відкинули останні сумніви. Іноді цікаво відчутти себе «колегією» тлоленя...

За водоспадом Твін, де зупиняємося, є ніша, звідки можна сфотографувати водні потоки. Від концентрації вражень під шум води нарешті розумієш, що таке щастя. Це – коли всі проблеми раптом капітулюють перед небаченою красою природи, розпадаються на мільйони краплин і зриваються вниз з висоти велетенського водоспаду. Коли знаходиш

Водоспад Вьорингсфос

▲ Лосі – дорожні знаки і просто «деталь мотобайка»

в горах малину, п'єш з цілющого джерела і пам'ятаєш, що попереду ще п'ять днів такого «раю».

У столиці дощів

Без парасолі сюди краще не вириватися. Нам пощастило застати сонячну погідність, хоча зазвичай у Бергені дощить 260 днів на рік. Якийсь турист, змучений безкінечно щедрими на воду хмарами, запитав у маленького перехожого: «Слухай, тут буває час без дощу?». «Не знаю, – відповів той, – мені лише тринадцять».

А ще в Бергені дуже багато риби. На спеціальному ринку прилавки прогинаються від щедрих дарів моря. Привітні продавці пропонують скуштувати все, розумні туристи не ловлять гав. І на останньому рундуці вже стають фахівцями.

▲ Рибний ринок у Бергені

◀ Погляд з водоспаду Твін

Бергенські краєвиди

Velkommen til
Verdens Arvedelt,
Byggen

Welcome to the
World Heritage site,
Byggen

Bienvenue à Byggen,
Site du patrimoine
mondiaux

Willkommen zum
Weltkulturerbe,
Byggen

BRYGGEN HANDE

KNUT

Купецкий квартал Брюгген

- А що це за чорне м'ясо? – запитуємо усміхнену дівчину.
- Кит! Спробуйте!
- Кит? – перешитуємо для певності.
- Авжеж. Мобі Дік!
- Ви таки його спіймали? – «прозріваємо» ми.
- Ні, це його син, – сміється норвежка.

А хтось казав, що у норвежців проблеми з почуттям гумору. Не вірте. І вже цілком серйозно вони готують – за одним з рецептів – оселедець у варенні чи просто солодкому соусі. Смак оригінальний – доки не звикнеш. Як і до норвезького хліба (флатбрьо), який нагадує сухий картон. Що ж вдієш – хліб, як і м'ясо, до Норвегії імпортують, тому коштують ці продукти дорого.

Але Берген знаний не лише рибою й дощами. Його можна назвати культурною столицею Норвегії. Приваблює купецький квартал дерев'яних будиночків Брюгтен, яким опікується ЮНЕСКО. Тут Генрік Ібсен творив свої безсмертні п'єси, а Едвард Гріг – найкращі композиції...

Тут музика розлита в повітрі

...Тиша і прохолода цієї букової алеї пам'ятають його кроки. У Трольхаугені майже все залишилося таким, як за часів, коли Едвард Гріг занурювався тут у глибокий світ самотності, з якого й черпав натхнення. Творчість для Гріга була синонімом спокою. Трольхауген з норвезької – пагорб тролів. Нині, як і за життя композитора, в будиночку й навколо нього – квіти. Подружжя Грігів збудувало його в передмісті Бергена,

аби в перерві між гастролями композитор міг слухати тишу. Музику не можна вигадати, казав він, її треба чути.

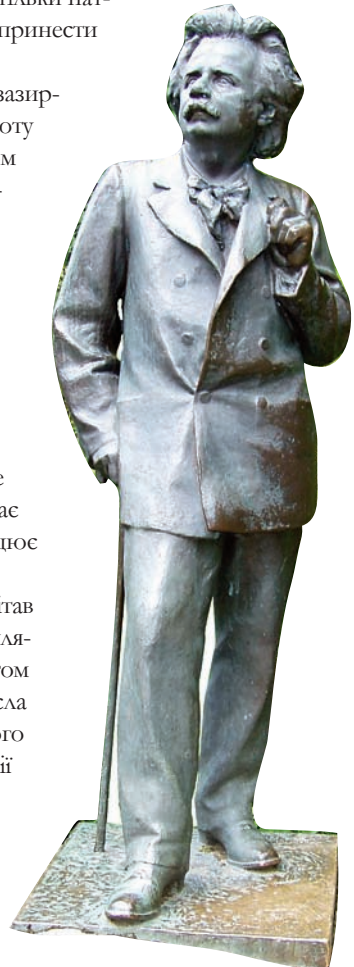
У Трольхаугені геній, напевне, не лише чув, а й відчував її на дотик. Скажімо, торкаючись сірих каменів, порослих мохом, і спираючись на мовчазні буки, заглиблюючись поглядом у мальовниче озеро та вдихаючи настояний аромат глици. А ще – слухаючи пташок. Уранці вони охоче підспівували композиторові...

Дружина любила приймати гостей, їй подобалося, коли дім оживав голосами та сміхом, проте для Едварда такі моменти ставали нестерпними. Тому довелося збудувати ще й невеличку хатинку понад самим берегом. І вже туди, крім Гріга, право на доступ мало тільки натхнення. Ну ще – як виняток – служниця, аби принести обід і чай на вечерю.

Сьогодні допитливим туристам дозволяють зазирнути у віконечко робочої хатинки. Тут все достоту грівівське, особливо піаніно та грубезний том з сонатами Бетховена. На цей фоліант композитор щоразу зручно вмощувався, остаточно «знесилений» творчістю й натхненням. І, жартують сучасники, не лише мав під собою солідний фундамент, а й міг діставати до клавіатури. Адже композитор був досить приземкуватий – лише метр п'ятдесят два сантиметри зросту. Точнісінько такий, але гранітний, він і стоїть неподалік будиночку. «Дотепні туристи обіймають композитора, одягають на пам'ятник національне вбрання, – виходять цікаві знімки», – розповідає Анна Рюгер, котра понад десять років працює екскурсоводом у Трольхаугенському музеї.

Подейкують, якось у Трольхауген до Гріга завігав його друг – композитор, і вони вирішили прогулятися в човні. Під час прогулянки колезі раптом спала на думку нова мелодія, він хутко відклав весла й тихцем записав ноти на папірець, сховавши його до кипені. Дружба дружбою, але конкуренції ніхто не скасовував. І несподівано Гріг почав... насвистувати мелодію, яка щойно осінила друга. «Боже... Як?.. Звідки?..» – розчаровано видихнув

► Пам'ятник
Едварду Грігу

той. «А що ж ти хочеш, – незворушно відповів Гріг, – тут музика розлита в повітрі».

Гріг багато гастролював. Як диригент, музикант і власне композитор відкривав для себе публіку Франції та Голландії, Швеції і Німеччини, Англії й Італії. В Італії доля звела Гріга з Ференцем Лістом, котрим норвежець захоплювався в юності. Прослухавши незавершений скрипковий концерт, шістдесятирічний композитор потиснув Едвардові руку: «У вас великі здібності. Не дайте себе залякати!»

Проте, ясна річ, композитор мав не лише палких шанувальників, а й недоброзичливців. Одного разу він давав великий концерт у Осло, до програми якого входили тільки його власні твори. Та несподівано вирішив зімпровізувати й замінив останній номер твором Бетховена. Вже наступного дня в одній із найбільших норвезьких газет з'явилася дошкульна рецензія відомого критика, який не надто шанував музику Гріга. Рецензент «зачепився» саме за останню композицію концерту, назвавши її «смішною й недолугою». Кажуть, після цього композитор зателефонував писаці й рівним голосом прорік: «Вас турбує дух Бетховена. Маю повідомити, шановний, що остан-

▼ **Будиночок Гріга у Трьольхаугені**

ній твір, виконаний в концерті Гріга, створив я!»
Із критиком сталася справжня істерика...

Через хворобу видатний композитор до кінця своїх днів жив з однією легенєю. Сучасників дещо дивували «грігівські пози» – на фотографіях він завжди стоїть зі схрещеними за грудами руками. Але мало хто здогадувався, що таким чином композитор приховував свій фізичний дефект. Проте музика рятувала його від депресій і заповнювала порожнечу, де в звичайної людини могли б навки поселитися самі страждання.

Йому поталанило бути визнаним іще за життя. Гріг створив 150 фортепіанних композицій і майже стільки ж творів для хорового виконання, камерно-інструментальні сонати й понад дві сотні ліричних пісень і балад. Музично-театральний твір «Пер Гюнт» за драмою Генріка Ібсена сучасники називають візитівкою норвезького композитора. А його знаменитий Piano Concerto in a Minor – найчастіше виконуваний оркестровий твір нашого часу.

Незадовго до смерті Гріг зізнався: *«Не скажу, що боюся життя або смерті, але є одна річ, якої я справді боюся: побачити раптом, що старію у поглядах, що молодь відходить у плавання, і курс цих рейсів для мене вже незбагнений. Словом, я боюся, що втрачу здатність відчувати, що саме є істинним і великим у тому духовному авангарді, який поспішає вперед, поки ми старіємо».*

Він заповідав поховати себе в рідному Трольхаугені – у скелі біля озера. Дружина виконала його прохання. Після смерті її поховали поруч з чоловіком, як вона й просила. Зазвичай перед могилами ми схиляємося в зажурі. А поряд з місцем останнього спочинку Гріга люди високо піднімають голови. І слухають музику, яка тут так щедро «розлита в повітрі»...

* * *

У затишному дворикі Бергена є криниця бажань. Її дно всіяне монетами з різних країн світу. Наші залізни гривні лунко вдарились об кам'яні стіни й пірнули у воду. Ми повернемося...

▲ Могила композитора у скелі
понад озером

«Тут музика розлита в повітрі»

▲ ▶ Тролі в Норвегії – на кожному кроці...

У гостях у тролів

Норвежці вірять у казки. Особливо про тролів. Класик норвезької літератури Бйорнстjerne Бйорнсон казав, що «тролі в інших північних країнах, крім Норвегії, не приживаються». Норвежці навіть виробили спеціальні правила: як поводитись, якщо раптом на горі чи в лісі ти натрапив на троля. Одне з правил особливо цікаве: «Не називай тролю свого імені». А як його дотримуватися, коли в Норвегії тролі – на кожному кроці? Як уникнути знайомства, коли казкові істоти «влізли» в назви машин і містечок, цукерок і напоїв, зайняли оборону на вході до крамниць і ресторанів. І, як справжні патріоти (завжди з норвезьким прапором), окупували прилавки сувенірних магазинів, допомагаючи Норвегії заробляти гроші. Виготовлені з різних природних матеріалів, «справжні» і зворушливі тролі досить дорогі, але туристи традиційно висмикують собі одного з «турту» як талісман.

Троль, котрого ми за певну суму «усиновили», розповів нам правдиву історію з життя своїх «родичів»:

«Жили якось три тролі. Кожен з них мешкав у власній горі. Тролі були такі старі, що поросли мохом. Якось у горах щось зашуміло-загуркотіло. «Що це там сталося?» – запитав перший троль. Минуло сто років, і другий троль відповів: «Це корова промукала». Минуло ще одне століття, і тоді третій троль не витримав: «Якщо тут буде так багато балаканини, то я переселюся в інше місце».

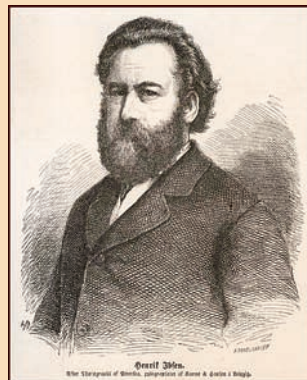
«Підпори» Норвегії

У Норвегії важко обійти літературну тему. Імена письменників Генріка Ібсена або Кнута Гамсуна зустрічаються майже на кожному кроці. І це не дивно, адже саме ці майстри художнього слова перетворили наприкінці XIX століття провінційну Норвегію (тоді ще бездержавну) на центр літературного впливу, а Християнію (Осло) – на літературну столицю Європи.

Ібсена вважають основоположником сучасного театру. Саме він повернув на сцену висвітлення реальних проблем людини, причому в усій багатогранності. Примусив називати в житті все своїми іменами. Його підхід у цій справі якнайкраще передає фраза з п'єси: «Не вдавайтеся до цього іноземного слова «ідеали». У нас є хороше рідне слово – «брехня...»

Чільне місце в його творчості належить виставі «Ляльковий дім», яка перевернула свідомість тогочасного суспільства. Сама п'єса й ідея досить прості: жінка залишає сім'ю, щоб реалізувати себе у житті. Сьогодні цим нікого не здивуєш, але наприкінці XIX століття, коли місце представниць слабкої статі визначалося трикутником «кухня – діти – церква», про таке сказали б: «Фантастика на другому поверсі». Для тих, хто зацікавився творчістю Ібсена, радимо почитати його більш багатопланові твори – «Підпори суспільства» й «Дика качка».

Якщо Ібсен на норвезькому літературному небосхилі залишається

▲ Генрік Ібсен

▲ Кнут Гамсун

«сонечком», то Гамсун для норвежців упав із п'єдесталу слави ще за життя. Його постать і досі викликає в Норвегії суперечки. Під час Другої світової війни 80-річний письменник мав необережність підтримати окупаційний режим, чим заслужив особистий прийом у Гітлера.

Винними в цій історії виявилися... вікінги. Письменник мріяв про відновлення скандинавської величі і в промовах фіюрера побачив ідеал суспільного ладу, який він собі уявляв. Після війни Гамсуна судили, але він не розкався, пояснюючи, що лише хотів добра для нації. Якщо фашистського маріонеткового лідера Норвегії Відкуна Квіслінга стратили, то відомому літераторові присудили лише штраф, домашній арешт і заборону творів. Йому пробачили вже після смерті, але як письменнику, а не громадянину.

Гамсун прославився романом «Голод». Але це – не роман у звичному розумінні, де є «життя – любов – трагедія». Це – радше психологічні етюди, сповідь молодого журналіста, котрий потерпає від голоду та душевних мук:

«Я щойно почав жити, але вже встиг забути, яке ж воно на вигляд, щастя! Ця думка не давала мені спокою. Яка жорстока несправедливість... Чому останніми місяцями мені так важко ведеться? Я не впізнавав своєї власної життєрадісної душі, зусібч мене підстерігали біди. Я не міг і кроку ступити, мене опосідали якісь жалюгідні дурниці, недоладні пісенитиці; вони вдиралися у світ моїх думок та уявлень і висмоктували мої сили. Що ж відбувалося зі мною? Невже Господь своїм перстом карає мене? Але ж чому саме мене? Чому не якогось чоловіка, скажімо, у Південній Америці? Що більше я про те думав, то незабагненнішим ставало для мене усвідомлення, що саме мене Бог обрав для своїх експериментів. Ніхто в усьому світі, окрім мене, не зацікавив його, а ще ж існують букініст Пашиа та експедитор пароплавної компанії Геннехен...»

1920 року Кнут Гамсун отримав Нобелівську премію з літератури за книгу «Соки землі». Письменник, вражений жорстокістю війни, яка щойно закінчилася, протиставляє їй у своєму романі іділію сільського життя в гармонії з природою.

Твори Гамсуна дуже різні. Варто, на нашу думку, почитати класичний (мелодраматичний) роман «Вікторія». Його сюжет насичений колізіями та почуттями героїв, і будьте готові, що в фіналі доведеться зронити сльозу.

Водоспади зачаровують

Океан, що «забрів» між скель

*Я часто споглядав, як сонця схід
Голубить поглядом гірські вершини,
А потім зійде в росяні долини,
Лишаючи на водах світлий слід.*

«І фіорди бачили?» Це перше запитання, з яким зверталися знайомі, дізнавшись, що ми повернулися з Норвегії. «Авжеж!» – натхненно відповідали, несподівано зловивши себе на думці, що починаємо почуватися в ролі старожилів-більшовиків, котрі «бачили Леніна». Коли серйозно, то фіорди – справжня візитівка цієї країни. Унікальне явище природи, океан, що «забрів» далеко між скель, «проломився» крізь гранітні породи, – вузька артерія прозорої, як небо, води, куди з гірських вершин зринаються водоспади й потроху скакують сльози льодовика.

Фіорди величні та мальовничі, ними плавають кораблі й тлолені. Останні, аби потішити туристів, смішно струшують краплі з голови й задоволені повертаються на глибину, а ви вже розбирайтеся самі: то сон чи реальність. Саме тут розумієш, чому твій туристичний маршрут називається «Скандинавська казка». Можна спробувати передати враження словами, хоча це неабияк складно...

У Гудвангені на нас чекає корабель. Дорогою Олександр наситив нас оптимізмом, додавши до музичного супроводу саундтрек із кінофільму «Титанік». Нам весело й ми готові до круїзу Согне-фіордом. Це найдовший і найглибший фіорд Норвегії, тому хочемо зайняти на палубі найкращі місця. Але маємо не менш азартних конкурентів – французів та італійців. Вони галасують і не відступають. Виникає «міжнародний конфлікт» інтересів – хто займе верхню палубу. «Переговори» не дали результату, тому біля трапу розгортається «битва патріотів». Перемагають, звісно, українці...

Кораблик завертає у вузьку затоку, і несподівано лунка, навіть урочища тиша огортає нас. Судно, залишаючи за бортом дивовижні пейза-

▲ Туристи релаксують

жі природної краси Норвегії, пливе сонною водою, яку оточили кілометрові «стіни» берегів і спокійна незворушність затоки. Лише крики чайок і гомін водоспадів порушують величний спокій. На палубі незатишно – вітер. І багато хто, відзнявши кілька кадрів, пірнає в каюту, замовляючи там «гаряченькі» напої. І для чого було влаштувати баталії за кращі місця?

Відчуття нереальності, казкової неправдоподібності... Наш курс проліг незвичайною «морською річкою» поміж сірими бастионами скель, які тільки подекуди звеселяють зелені галявинки. Які природні сили зуміли створити біля узбережжя Норвегії цей дивовижний рай – край льодовиків і водоспадів, гранітних острівців, заток і проток, дорівняйтесь з котрим за красою та величчю можуть небагато місць на нашій планеті?

Гори Скандинавії вивищуються над рівнем моря на 1500–2400 метрів. Їх мережать численні хребти, розділені глибокими та звивистими затоками – фіярдами. На карті це диво природи нагадує сотні довгих морських рукавів, що огорнули берег Норвегії. Утворились фіярди в давні часи, коли на місці Скандинавії не було нічого, крім велетенського глетчера. Край цього велетня – могутні льодові потоки – проточували й поглиблювали колишні річкові долини, спускаючись прямісінько в море та відправляючи у плавання білосніжні красені-айсберги. Пізніше, коли льодовик відступив, а рівень моря піднявся, морська вода заповнила ущелини, створені кригою...

Согне-фіярд врізається в узбережжя на 220 кілометрів, а завширшки

«... І фьорди бачили?»

він лише 3–6 кілометрів. Ця «морська» диво-річка вражає глибиною, що сягає подекуди 1244 метри! У глибині півострова Согне-фіорд ділиться на кілька гілок, одна з яких, найпівнічніша, починається біля підніжжя кам'яного плоскогір'я Юстельдабре. Льодовик, який його покриває, – найбільший у Європі. Він охоплює майже 900 квадратних кілометрів. Товщина цього глетчера в центрі перевищує 300 метрів, а по краях його довгі крижані язики сповзають униз ущелинами й започатковують численні струмочки й річки.

Розігрівшись, туристи знову висипають на палубу. Можна годинами милуватися неповторним краєвидом крутих скелястих берегів, пінними струментами водоспадів. Олександр розповідає, що саме тут зосереджені найвищі водоспади Європи, які за силою й вишуканою красою переважають водоспади Альп і Піренеїв. Найвищий із них – Утігард – падає з висоти 610 метрів. Це – четвертий за висотою водоспад світу після Ангеля у Венесуелі, Тутели в ПАР і Йосемітського у США.

▼ Є де відпочити погляду...

Skomakargatan
1-13
Kv. Cerrei

Найзручнішим громадським транспортом столиці вважається метро й автобус. Дістатися з одного її кінця до іншого можна швидко: Стокгольм – невелике місто. Незвичне око заїжджого злетка дивують нерухомі ескалатори в метро, які «оживають» лише завдяки світлочутливим елементам: є пасажир – їдемо, а немає – навіщо марнувати енергію?

В автобусах задні двері відчиняються лише для бажаючих вийти. А заходять пасажири тільки через передні, одночасно сплачуючи за проїзд водієві-контролерові. Нікому й на думку не спаде прошмигнути через прочинені задні двері. І що подумали б про все це наші «зайці»?!

Шведи люблять статистику. Вираховали, що 30 відсотків тих, хто рухається дорогами країни, – велосипедисти. Та й бензин у Швеції доволі дорогий навіть для заможних жителів. Хоча сьогодні Швеція – одна з найрозвиненіших країн світу за рівнем життя. Тенденцію до його неухильного зростання зафіксували на землі вікінгів лише в 50-х роках минулого століття. А ще на його початку шведам загрозувала доля нації, котра поступово спивалася. «Сто грамів» алкоголю для розігріву, настрою та від нудьги перетворювали вольових нападків вікінгів на зломпенізоване, здеградоване населення. Ситуацію врятувало запровадження системи талонів на торгівлю алкоголем. Вона проіснувала аж до середини 1950-х, коли зростання добробуту відсунуло алкоголь у житті шведів далеко на задній план.

Багато хто не без сарказму стверджує, нібито «шведський соціалізм» збудовано завдяки сухому закону. Та хоч би що казали скептики, а головне – результат. 1995-го Швеція стала членом ЄС – після того, як на референдумі за це висловилися лише 52,3 відсотка населення.

На дно – назустріч «славі»

Шведів вважають наймиролюбнішою нацією – сьогодні вони ні до кого не мають претензій. Навіть до сусідів-норвежців, котрі «привати-

▲ Корабель «Ваза»

зували» право називатися єдиними нападками вікінгів. Можливо, тому норвежці їй заслужили «честь» стати героями шведських анекдотів. Не зрозуміло тільки, хто з кого мав би кепкувати. Бо ось що цікаво: якщо в столиці Норвегії мандрівників зустрічають три музеї корабельної слави (вікінгів, «Кон-Тікі» і «Фраму»), то Стокгольм запрошує туриста відвідати музей корабля, котрий безславно затонув, щойно вийшовши з порту. Корабель «Ваза» пішов на дно не під час морського бою, а від великих хвиль у бухті.

Потім з'ясувалося, що судно, збудоване на честь короля Густава I Вазы, мало неправильну конструкцію й було обтяжене надміром зайвих деталей. Та винними виявилися... жінки. Команді дозволили взяти в перше плавання дружин, і це, мовляв, спричинило нещастя. Звідти й пішло: жінка на кораблі – лиха прикмета. Цікаво, що король Ваза кожен крок звіряв з порадами астрологів. І ті в один голос запевнили: 10 серпня 1628 року – найсприятливіший день для виходу в море... Як «у воду дивилися». Корабель пролежав на дні три століття, після чого його дістали, реставрували й «запакували» до музею. Вочевидь, треба мати характер, аби пишатися власними поразками.

У Швеції гордість за свою історію народжується разом із людиною.

Можна щось взяти й на згадку...

Причому, пишатися перемогами й не соромитися поразок тут уміють однаково щиро. У Стокгольмі ледь не в кожному кварталі можна натрапити на пам'ятник котромусь із королів, принців чи іншому історичному діячеві, піднесеному майже до рангу святого. Бронзовий Карл XII в одному зі скверів центральної частини міста нагадує про Полтавську битву, яка, до речі, закінчилася для шведів безславно... «Шкода, що Карл XII програв під Полтавою, – зауважив, фотографуючи короля, хтось із історично підкутих українських туристів, – були б уже зараз у Європі...»

«ЯКЩО НЕ КЛЮЄ – КОХАЄМОСЬ»

Ніхто так не любить природу, як шведи. Так вони вважають. Про норвежців, «поведених» на природі, скромно забувають. Навколо Стокгольма 25 тисяч островів – переважно безлюдних. (Країна взагалі, до речі, не страждає від перенаселення.) Ось тут панувальники пейзажів і відриваються за повною програмою. Туристи дивуються: як можна жити серед такої первозданної тиші? «Дуже просто, – жартують шведи. – Улітку ми ловимо рибу й кохаємося. А взимку, коли риба не клює, – лише розмножуємося».

В інтимній сфері шведи абсолютні вільні: жодних табу тут бути не може, вважають вони. Легкі природні стосунки, на їхню думку, рятують людей від проституції та збочень. Навіть популярний гурт АВВА не міг обійти цю тему у своїй творчості. Ось про що співала популярна четвірка в пісні Summer Night City.

*Промінь сонця очі сліпить, досить з мене цих терпінь,
Поки день свій час відмітить, і нарешті зникне тінь.
Небо в чорнім шоколаді скаже: час уже йти,
Нерозгадані принади я не зможу обійти.*

*Темряву послухай, танцюючи до ранку
Літо. Місто. Ніч...
Споглядай на місяць, кохаючись у парку,
Літо. Місто. Ніч...*

*Відчуття тепла якогось захопили враз мене.
Не загадаю вже нікого, як вечірки час мине,
Завтра знову на світанку буде цей пташиний спів.
У блідому світлі ранку пам'ять не загадає спів...*

*Темряву послухай, танцюючи до ранку
Літо. Місто. Ніч...
Споглядай на місяць, кохаючись у парку,
Літо. Місто. Ніч... **

Між іншим, поняття «шведська родина», яке має в нашій свідомості натяк на певну неформальну традицію сімейного життя, тут пояснюють доволі прозаїчно. Хелен Альм, співробітниця ФОЮ – журналістської академії – розповідає, що вислів «шведська родина» виник за зламі 60–70 років минулого століття. Молоді люди, переважно студенти, аби полегшити вирішення побутових і фінансових проблем, жили в спільно орендованих квартирах невеликими групами. «Це ні в кого не викликало жодних іронічних посмішок чи підозр», – говорить Хелен. Однак, зауважили ми, між молодими, згідно з законами природи, часто виникають непередбачувані почуття. У відповідь наша співрозмовниця лише загадково усміхнулася...

Кажуть, швед застібає душу на всі гудзики. Жителі цієї країни емоційно замкнуті й не звикли ділитися своїми душевними стражданнями. Хоча, виходячи на людя, «чіпляють» на обличчя люб'язні усмішки. Проте рідко знають, хто мешкає за сусідніми дверима. А пунктуальність тут доведена до абсолюту. Клієнтів у перукарнях обслуговують чітко за графіком. Якщо записався до майстра, але з певної причини не зміг з'явитися – не хвилюйся: рахунок... отримаєш.

Цивілізація неймовірно облагородила навіть таку прозаїчну річ,

* АВВА. Summer Night City. Переклад Теодора Лешака.

Кав'ярня на воді

Ратуша у вечірніх вогнях

як черги. Ясна річ, шведи не мають поняття, що таке марнувати час у натовпі за бажаним дефіцитом. Зустрітися з цивілізованою юрбою тих, «хто очікує», у Стокгольмі можна у відділеннях поштового зв'язку та спеціальних магазинах продажу спиртних напоїв. Номер кожного живого члена рухомого ланцюга фіксується електронним табло. І допоки воно не підморгне цифрами, які означають ваш код, можете спокійно випити філіжанку кави чи переглянути стос свіжої преси на зручних канапах.

Шрек проти Карлсона

Песимісти даремно наполягають на тому, що дитинство прощається з нами раптово й безповоротно. Попри прохолодну погоду, ми навмисне залишили вікна відчиненими, пильно вдивляючись у панораму черепичних дахів старого міста. І все чекали, що ось-ось поблизу загурчить моторчик доброго веселуна Карлсона. Але кумедний «чоловік у повному розквіті сил» ніяк не з'являвся...

А от дах одного з центральних кінотеатрів Стокгольма осідлав самовпевнений Шрек, запрошуючи разом зі своїм мультяшним другом Віслюком подивитися чергову серію своїх пригод. Та попри нахабний тиск глобалізації, шведи люблять власні казки. Астрід Ліндгрєн просто обожають. І хоча в нас «відоміший і популярніший» Карлсон, проте найзнаменитішим шведським літературним персонажем є «Пеппі – Довга Панчоха».

Героїня цієї повісті – шибеник, дівчинка-підліток, аж руда від лас-товиння. Вона живе одна в напівзруйнованому будинку, поки її татусь, капітан корабля, плаває морями-океанами. Нікому не підконтрольне дівча постійно порушує спокій добропорядних сусідів,

▲ Шрек з Віслоком видряпались на кінотеатр

чим викликає захоплення місцевої дітвори і жахає їхніх батьків. В її будинку панує цікавитий хаос, усе вона робить догори дригом. Скажімо, коли Пешпі береться, приміром, пекти пірижки, їх доводиться відирати від... стелі. Загалом, це – образ безтурботного, босоногого дитинства...

А в Швеції воно справді безтурботне. І крилатий вислів про щасливе дитинство, так активно культивованій на теренах колишнього СРСР, у Стокгольмі можна розуміти без підтексту. Вбрані, ніби ляльки, усміхнені малюки з першого подиху відчувають свою обраність і бажаність у цьому світі. І від перших усвідомлених днів вчать ся пишати своєю вітчизною й не розуміти поняття «комплекс». В одному зі стокгольмських магазинів зграйка дівчаток і хлопчиків бавилася в ігровій кімнаті, підстрибуючи й падаючи в пагорб з кольорових кульок. Діти аж шаленіли від радості. Жива ілюстрація до підручника про щасливе дитинство...

▼ Флігель Карлсона

Пепі – улюблений персонаж

Казка без нагороди

*«Я всотую в себе літо, як дика бджола всотус мед, – казала Роня. – Складаю по крихті у велику грудку, щоб жититися ним, коли літо вже мине. Знаєш, що в тій грудці буде? Там змішаються в одну купу схід сонця і куці чорниці, вкриті ягодами, і ластовиння на твоїх руках, і місячне сяйво вечорами над річкою, і всіяне зірками нічне небо, і ліс, і літня спека, коли сонце нагрівас сосни, і дрібний вечірній дощик, і туманець, і білки, і лиси, і зайці, і лосі... Бачиш, це буде не грудка, а ціла паляниця з усього, що є влітку».**

Надзвичайно популярна за життя Астрід Ліндгрєн так і не отримала Нобелівської премії з літератури, тоді як її колега Сельма Лагерлеф 1909 року стала першою жінкою, котру удостоїли цієї нагороди. 2007-го прихильники таланту Ліндгрєн відзначали її сторічний ювілей. Відвідати святкові заходи ми не встигли, бо часу на ознайомлення зі Стокгольмом було обмаль. Утім, відчутти неповторний світ творів письменниці можна будь-коли, проїхавшись потягом через світ її казок і посидівши поруч зі скульптурою письменниці на лавці біля музею.

У музеї літературних героїв славнозвісної шведки в Стокгольмі завжди людно. На виході ми зустріли сучасну Пеппі Довгу Панчохоу. «Це наша маленька Астрід, – перехопивши наш зацікавлений погляд, каже дідусь про розмальовану ластовинням дівчинку зі штучними рудими кісками. – Прочитала казку про Пеппі й замучила всю родину... Довелося нарядити та повезти до музею».

«А ось на даху цього будинку жив Карлсон, – повідомив Олександр

* Астрід Ліндгрєн. «Роня, донька розбійника».

під час прогулянки містом. – Експерти довго сперечалися, доки узгодили координати». Хто знає... Можливо, гід і каже правду. Але казковий веселун, як на нас, міг облюбувати будь-який з сусідніх будинків. І нехай кожен для себе вирішує, на котрому з цих дахів жив Карлсон.

Ви, напевне, не повірите, але купити Карлсона у Швеції практично неможливо. Ми про іграшку, яку хотілося б привезти додому. Кілька екземплярів, побачених у сувенірній крамниці, відверто кажучи, розчарували. Ціна кусається, а на казкового героя майже зовсім не схожі. Зате дуже багато лосів. На подушках, футболках, серед іграшок. Один із них – лось-сонько – так зворушливо хронів уві сні, похитуючи головою, що ми не втрималися від спокуси... Тепер він спить у Києві й навряд чи здогадується, що змінив координати. Цікаво, чи сниться йому рідна Швеція?

* * *

Пізно ввечері сідаємо на пором. «До побачення» завжди вимовляєш з легким відтінком суму. Прощатися з казкою, яку подарувала нам Скандинавія, не хочеться. Тому вирішили поставити урочисту «крапку» й зібралися за святковою вечерею. Обмінялися враженнями, координатами. А на «десерт» залишили дискотеку. Наступного ранку пором причалив у Гданську.

▼ Музей Астрід Ліндгрен

Гданськ

Балтійський Амстердам

Вітри тут справжні. Без жодних попереджень різко відкидають назад чайок, тріпотять прапорами й рекламними плакатами. Із гуркотом перемовляються хвилі, активно накочуючись на берег. Невідомі білі птахи пиляють у воді здобич, самовіддано перечікуючи годинами по коліно у воді. На піску залишаються їхні чіткі сліди та пір'я, втрачене в боротьбі з вітром. Море інколи засіває берег непотрібними йому предметами – різноманітними монетками й іншим дріб'язком, однак бурштином ділитися неохоче...

Цей край триваліший час був німецьким, аніж польським. Німецький стиль тут легко прочитуєш у будівлях з червоної цегли. Досвідчені мандрівники стверджують, що Гданськ перевершує за вишуканістю Амстердам. Принаймні колорит міста справді особливий.

Його історичний комплекс – гданську Старувку – знають не лише в Польщі, а й в усьому світі. Найпопулярніша серед туристів – королівська дорога, яку складають вулиці Длуга та Длугий Тарг. На Длугому Тарзі за часів Середньовіччя був базар, куди стікався люд з навколишніх земель. Колись цими вуличками до Гданська врочиство в'їжджали королі. На стику вулиць – ратуша. Поляки вважають її

▲ Панорама міста

однією з найцінніших вітчизняних пам'яток архітектури. Її готична вежа піднімається на вісімдесят метрів. Щоб помилуватися неповторною панорамою міста, яка відкривається з цього місця, ми без надмірних зусиль здолали кілька сотень сходинок.

Майже поруч – костел Пресвятої Діви Марії. Його грандіозність вражає. За масштабністю він другий у Європі, поступається лише Кельнському собору. А як цегляний храм – то найбільший у світі. Цей 105-метровий велетенський будували ретельно й довго: півтора століття. Сьогодні в ньому можуть розміститися 25 тисяч чоловік.

Старовинний Гданськ дбайливо відреставрований і нині має первозданий вигляд. І тому, коли постало питання, який з архітектурних пам'ятників обрати для представлення Польщі в парку «Міні-Європа», що в Брюсселі, перевагу віддали історичному Гданську, а не Кракову з його «Вавелем». Хоча, можливо, втрутився політичний чинник. На Заході про польський супротив комунізму знають краще, ніж про будь-які інші історичні періоди Речі Посполитої...

▲ Старовинний костюл

Батьківщина «Солідарності»

Гданськ залишався німецьким аж до Другої світової війни. Польща отримала його в результаті післявоєнного «перекроювання» карти Європи. Тоді в авральному порядку місцевих німців переселяли звідси на землі переможеної Німеччини, а балтійське помор'я поповнювали жителі так званої Східної Польщі, точніше, Західної України. Таким чином сюди потрапило багато українців.

В університеті Гданська ми познайомилися з привітною Данутою Ткач. Дануга – з української родини, котра живе в цьому прибал-

Длугий Тарг ►

тійському місті. Дівчина студіює українську в стінах альма-матер, охоче розповідає про своє українське коріння та мріє, щоб зв'язки між Україною і Польщею дедалі міцніли. Цілком можливо, майбутня кар'єра Данути та її однокурсників залежатиме саме від цих зв'язків.

У сучасній історії Польщі Гданськ посідає особливе місце. Адже саме тут у 1970–1980-х на корабельнях відбулися відомі виступи протесту, які серйозно похитнули позиції комуністичної влади. Створений тут страйковий комітет на чолі з Лехом Валенсою зміг забезпечити громадський порядок, послідовно домагався переговорів з урядом для розв'язання конфлікту політичними засобами. Саме ці події стали поштовхом до виникнення незалежної профспілки «Солідарність», яка не приховувала своєї антикомуністичної спрямованості й поєднувала інтереси робітничого руху з опозиційними настроями значної частини інтелігенції та молоді.

Попри те, що реакцією на масові акції протесту стало запровадження військового стану в державі, до якого вдалася всерйоз налякана влада, підтримувана Радянським Союзом, гданські події висмикнули наріжний камінь з підмурівку комуністичного режиму в Польщі.

Колишній гданський електрик Лех Валенса став першим президентом посткомуністичної Республіки Польщі. Сьогодні екс-керівник живе в Гданську й очолює інститут власного імені, офіс якого розташований на центральній вулиці Длугий Тарг. У жовтні 1981 року на першому з'їзді «Солідарності» її лідер заявив: «Ми зробимо Польщу такою, про яку мріємо, оскільки іншою бути вона не може». Чи справдилася ця мрія, ми мали намір запитати в самого Леха Валенси.

Чай у Валенси

У офісі Інституту Валенси кипить робота. «Пан президент просить зачекати кілька хвилин», – перепрошує секретарка Дорота й садовить нас у крісла «під пальмою», а сама продовжує телефонні переговори. Доки в просторій вітальні ми ознайомлюємося з настінними фотографіями, у центрі яких «сертифікат» лауреата Нобелівської премії миру за 1983 рік, на порозі несподівано з'являється наш

▲ На центральній площі

герой. Усміхнений, у сірому костюмі й білосніжній сорочці. «Проше бардзо», – запрошує до свого кабінету.

Валенсі було лише 37, коли він очолив знаменитий страйк на гданській корабельні. Зворушення, що охопили всю країну, зрештою призвели до краху соціалізму. Однак про свою історичну місію наш співрозмовник говорить доволі стримано. «Просто я вчасно опинився в потрібному місці в потрібний час... Людина приречена бути вільною, – розповідав Валенса. – Це не лозунг, це правда. Дехто довго злився, що розпався Радянський Союз. Але ж сьогодні перед нами відкрита вся Європа й увесь світ. Навіщо побиватися за СРСР, який не визнавав свободи окремої особистості?»

«Я спостерігач життя», – каже про себе пан Лех. Зізнався, що аналізував ситуацію й бачив слабкість соціалістичної системи в багатьох аспектах. І до спроб «ремонтувати» її ставився вельми скептично: «Горбачов ніби ефективно розпочав реконструкцію комунізму, а в результаті все обрушилося йому на голову». Валенса цінує тонкий гумор. «Зверніть увагу, – зауважує він, – у Михайла Сергійовича не склалося з «ремонтом». І за це він отримав Нобелівську премію. А нам вдалося розвалити комунізм. І за це я також отримав ту само нагороду!»

Запитусмо, чи здійснилася мрія Леха Валенси, яку він озвучив

у часи руху опору. Чи стала Польща такою, про яку мріяли учасники подій 1970–1980-х. «Я мав своє уявлення про політичну й економічну свободу, – говорить він, – і в цьому плані, звісно, мої мрії справдилися. Однак ефект демократії – річ не завжди прогнозована. Звісно, я радий, що люди нині мають перспективу. Важливо усвідомити: якщо підемо в інший бік, то взагалі нікуди не прийдемо. Однак це вже не тільки від мене залежить...»

Його громадська діяльність розпочалася ще в 1970-х, коли під час протесту робітників, не задоволених різким зростанням цін на продукти, гданський електрик Валенса вибрався на телефонну будку і закликав людей до спокою. Ті події стали для нього рубіконом, перейшовши який, він назавжди залишився «на барикадах». На запитання, з якими почуттями згадує роки боротьби, Лех Валенса посміхається: «Ностальгую... Адаже то були часи... перших поцілунків, перших закоханостей... Шкода, що все минуло так швидко... Жили тоді хоч і бідно, але мали багато енергії. Усі в Польщі з теплотою згадують ті часи».

На одне покоління випало занадто багато змін, вважає Валенса. І воно нині розплачується за всіма рахунками. Але інше житиме в достойних умовах, переконаний нобелівський лауреат. Інститут Валенси нині займається моніторингом реформ у Польщі та Східній Європі, а також опікується збереженням історичних пам'яток польського народу.

* * *

Подорож завершено: поїзд з Варшави зупинився на київському вокзалі. На пероні нашу групу зустрічають представники «Феєрії». Символічний келих шампанського за вдале повернення, кілька добрих слів на прощання і – треба йти. Кожен залишив для себе власні спогади про яскравий тур Скандинавією. А наші враження від «казки» залишилися в цій книзі.

Про авторів

Юлія Косинська і Олег Крук – українські журналісти, автори численних публікацій в українських засобах масової інформації. Окрему сторінку їхньої журналістської діяльності складають репортажі з різних країн світу, розповіді про цікаві місця планети та інтерв'ю з видатними особистостями сучасності. Детальніше – на інтернет-сторінці: www.planetal.narod.ru

Юлія Косинська і Олег Крук є авторами книги "240 пригод з життя Тура Хейердала", присвяченої видатному норвезькому вченому, досліднику і мандрівнику. Вибрані розділи з книги можна прочитати за адресою: www.planetal.narod.ru/ThorHeyerdahl-Stories.html

Розповідь про Скандинавію, яку ви тримаєте в руках, стала результатом давнього інтересу авторів до цього незвичайного краю. А також постійної зацікавленості історією, культурою, літературою трьох скандинавських країн, які дали світу не тільки видатних композиторів, художників, письменників, а й мандрівників, чий імена вписані у світову скарбничку слави.